

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ,
ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΠΜΣ ΣΤΙΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ»

Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΚΑΙ ΙΤΑΛΙΚΗ ΑΠΟΙΚΙΟΚΡΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑ
ΑΠΟΙΚΙΟΚΡΑΤΙΚΗ ΕΜΠΛΟΚΗ ΣΤΗ ΒΟΡΕΙΑ ΑΦΡΙΚΗ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ
ΤΥΝΗΣΙΑΣ

FRENCH AND ITALIAN COLONIAL AND POST-COLONIAL INVOLVEMENT
IN NORTH AFRICA. THE CASE OF TUNISIA

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Δημήτριος Γάγουλας

Αθήνα, 2022

Τριμελής Επιτροπή

Ειρήνη Χειλά, Καθηγήτρια Διεθνούς Πολιτικής του Πανεπιστημίου
Πειραιά (Επιβλέπουσα)

Κωνσταντίνος Υφαντής, Καθηγητής στο Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών
του Παντείου Πανεπιστημίου

Κωνσταντίνος Λάβδας, Καθηγητής στο Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του
Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Δημήτριος Γώγουλας, 2023

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ' ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστώ θερμά, όλους όσους με βοήθησαν ποικιλοτρόπως στην οργάνωση, σύνταξη και εμπλουτισμό της παρούσας διατριβής. Τους συμμαθητές μου στη ΣΕΘΑ με τους οποίους αντάλλαξα απόψεις και πληροφορίες, τους καθηγητές Διεθνούς Πολιτικής του Παντείου Πανεπιστημίου και τέλος την οικογένεια μου για την υπομονή της κατά την χρονική διάρκεια της συγγραφής της.

«Δίκαια μὲν ἐν τῷ ἀνθρωπεῖῳ λόγῳ ἀπὸ τῆς ἰσῆς ἀνάγκης κρίνεται, δυνατὰ δὲ οἱ πρὸυχοντες πράσσουσι καὶ οἱ ἀσθενεῖς συγχωροῦσιν»

Θουκυδίδης [Ε΄89]

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	Σελίδα
Περίληψη Εργασίας-Λέξεις Κλειδιά	v
Εισαγωγή- Μέθοδος Εργασίας- Σκοπός-Συνεισφορά	1 - 2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο	
Η Βόρεια Αφρική-Χαρακτηριστικά και Αποικιοκρατία	3
1.1 Η Βόρεια Αφρική	3
1.2 Γεωστρατηγική Σημασία	3
1.3 Οι Χώρες της Βόρειας Αφρικής (Μαγκρέμπ)-Γεωγραφία και Γεωοικονομία	4
1.4 Αποικιοκρατία	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο	
Αποικιοκρατικές Δυνάμεις-Ιταλική και Γαλλική Εξωτερική Πολιτική	9
2.1 Αποικιοκρατικές Δυνάμεις στην Βόρεια Αφρική (19 ^{ος} -20 ^{ος} αι.)	9
2.2 Ιταλική εξωτερική πολιτική (19 ^{ος} -μέσα 20 ^{ου} αιώνα)	13
2.3 Γαλλική εξωτερική πολιτική (19 ^{ος} –μέσα 20 ^{ου} αιώνα)	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο	
Αποαποικιοποιήσεις των Χωρών της Βόρειας Αφρικής –Μεταποικιοκρατική Εμπλοκή της Ιταλίας και της Γαλλίας	22
3.1 Αποαποικιοποιήσεις - Αίτια	22
3.2 Μετα αποικιακή Λιβύη	23
3.3 Μετα αποικιακή Αλγερία	26
3.4 Μετα αποικιακό Μαρόκο	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο	
Η Περίπτωση της Τυνησίας	31
4.1 Τυνησία	31
4.2 Η στάση της Γαλλίας και της Ιταλίας στην Τυνησία	36
4.3 Αραβική Άνοιξη	36
4.3 Ομοιότητες, διαφορές και συγκρίσεις μεταξύ των χωρών του Μαγκρέμπ	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο	
Επίλογος	43
5.1 Συμπεράσματα	43
5.2 Προτάσεις	45
Περίληψη Εργασίας-Λέξεις Κλειδιά στην Αγγλική γλώσσα	47
Πηγές-Βιβλιογραφία	48-52
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	
A:Οι Αποικίες των Ευρωπαϊκών Κρατών στην Αφρική στις Αρχές του 20 ^{ου} αιώνα	53
B:Η Κατάσταση των Δημοκρατιών στον Κόσμο	54-55

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Σκοπός της παρούσης εργασίας είναι να διερευνηθεί η αποικιοκρατική και η μετααποικιοκρατική εμπλοκή της Γαλλίας και της Ιταλίας στην Βόρεια Αφρική, η ξεχωριστή περίπτωση της Τυνησίας, τα αποτελέσματα αυτής της εμπλοκής των δύο ευρωπαϊκών δυνάμεων και τα συμπεράσματα που προκύπτουν μέσα από την ιστορική διαδρομή των χωρών του Μαγκρέμπ και φτάνοντας στις σύγχρονες εξελίξεις.

Η εισαγωγή περιλαμβάνει τη μέθοδο εργασίας στην διατριβή μέσω του διαχωρισμού της σε πέντε κεφάλαια και τον σκοπό αυτής. Στο πρώτο κεφάλαιο πραγματοποιείται εισαγωγή στις χώρες της Βόρειας Αφρικής, ο καθορισμός των χωρών που θα μας απασχολήσουν, η γεωστρατηγική τους σημασία και προσδιορίζονται τα κύρια χαρακτηριστικά τους. Τέλος, προσεγγίζεται η αποικιοκρατία και αναλύονται βασικές έννοιες που αναφέρονται στην διατριβή. Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται μια ιστορική αναδρομή στη δημιουργία των αποικιών από τις αποικιοκρατικές δυνάμεις, στα κίνητρα των αποικιοκρατικών δυνάμεων, τον τρόπο διαχωρισμού της Αφρικής και τα γεωπολιτικά «παιχνίδια» τους. Αναλύεται η εξωτερική πολιτική της Ιταλίας και της Γαλλίας κατά τον 19^ο και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, οι αποικίες που δημιούργησαν καθώς και τα γεγονότα που οδήγησαν στις αποαποικιοποιήσεις. Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αίτια των αποαποικιοποιήσεων, η πορεία που ακολούθησαν η Λιβύη, η Αλγερία και το Μαρόκο από την ανεξαρτησία τους μέχρι και σήμερα και η στάση που ακολούθησαν απέναντι τους η Ιταλία και η Γαλλία. Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύεται η περίπτωση της Τυνησίας, τα γεγονότα που ακολούθησαν την ανεξαρτησία της και οι παράγοντες που συνετέλεσαν στην εκδήλωση του φαινομένου της Αραβικής Άνοιξης. Στο τελευταίο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα της παρούσας διατριβής καθώς και οι προτάσεις.

Λέξεις-Κλειδιά: Γεωστρατηγική σημασία, αποικιοκρατία, εξωτερική πολιτική, αποαποικιοποιήσεις

ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Η Γαλλική και Ιταλική αποικιοκρατική και μετα αποικιοκρατική εμπλοκή στη Βόρεια Αφρική. Η περίπτωση της Τυνησίας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η παρούσα διατριβή πραγματεύεται την Γαλλική και Ιταλική αποικιοκρατική και μετααποικιοκρατική εμπλοκή στη Βόρεια Αφρική και αναλύει την περίπτωση της Τυνησίας ως μία ιδιαίτερη περίπτωση που διευκολύνει την όλη έρευνα. Για την ανάλυση του θέματος επιλέχθηκε ο διαχωρισμός της διατριβής σε πέντε κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται εισαγωγή στις χώρες της Βόρειας Αφρικής, στην αποικιοκρατία, καθώς και αναφορά σε βασικές έννοιες. Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται μια ιστορική αναδρομή στη δημιουργία των αποικιών από τις αποικιοκρατικές δυνάμεις, στην εξωτερική πολιτική της Ιταλίας και της Γαλλίας κατά τον 19^ο και έως τα μέσα του 20^{ου} αιώνα και στις αποικίες που δημιούργησαν. Η ιστορική αναδρομή αποτελεί συνδετικό κρίκο για την καλύτερη κατανόηση των χαρακτηριστικών και των ιδιομορφιών της κάθε χώρας και αναδεικνύει τις ομοιότητες αλλά και τις διαφορές τους. Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι από-αποικιοποιήσεις των χωρών της Βόρειας Αφρικής, τα κύρια αίτια που συνέβαλαν σε αυτές, και η μετααποικιακή εμπλοκή της Γαλλίας και της Ιταλίας. Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύεται η περίπτωση της Τυνησίας και η διαδρομή που ακολούθησε μετά την ανεξαρτησία της. Στο τελευταίο κεφάλαιο ως επίλογος παρουσιάζονται τα συμπεράσματα και οι προτάσεις της παρούσας διατριβής η οποία συμπληρώνει ένα κενό που υφίσταται ως προς την κατάσταση και την κατεύθυνση στην οποία βρίσκεται ένα σημαντικό υποσύστημα στον τομέα των Διεθνών Σχέσεων όπως αυτό της Βόρειας Αφρικής, ιδιαίτερα μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και την είσοδο της Παγκόσμιας κοινότητας σε έναν κόσμο μιας κυρίαρχης υπερδύναμης (ΗΠΑ), μίας νέας ανερχόμενης δύναμης (Κίνας) και μίας Ευρώπης η οποία θέλει να αναδείξει τις δικές της δυνάμεις και δυνατότητες.

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός της παρούσης εργασίας είναι να διερευνηθεί η αποικιοκρατική και η μετα-αποικιοκρατική εμπλοκή της Γαλλίας και της Ιταλίας στην Βόρεια Αφρική, η περίπτωση της Τυνησίας, τα αποτελέσματα αυτής της εμπλοκής και τα συμπεράσματα

που προκύπτουν για την ασφάλεια και την σταθερότητα της περιοχής μέσω της πορείας και της εξέλιξης των χωρών.

ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ

Η εργασία αυτή εμπίπτει στη σφαίρα μελέτης των Διεθνών Σχέσεων καθώς αναλύει, μέσα από την ιστορική τους διαδρομή, την πολιτική πορεία των κρατών του Μαγκρέμπ, την ασφάλεια στο εσωτερικό τους και συνολικότερα στο διεθνές σύστημα και τον συσχετισμό ισχύος των εξωτερικών σε αυτές δυνάμεων. Η νεωτερικότητα αυτής της διατριβής, έγκειται στην διαφορετικότητα που εισαγάγει ισορροπώντας μεταξύ της ιστορικής πορείας, της συγκριτικής πολιτικής και των διεθνών σχέσεων για να ερμηνεύσει την πορεία των κρατών.

Η εξέταση των ιστορικών και εσωτερικών εξελίξεων των κρατών μας δίνουν μια ολοκληρωμένη εικόνα των διλημάτων που αντιμετωπίζουν τα κράτη στο διεθνές σύστημα. Η παρούσα διατριβή δεν είναι δυνατόν να καταλήξει σε ασφαλή συμπεράσματα καθώς οι διεργασίες στις χώρες του Μαγκρέμπ συνεχίζονται και το διεθνές σύστημα βρίσκεται σε μία ρευστή κατάσταση όπου οι προτεραιότητες και οι συσχετισμοί δυνάμεων διαρκώς μεταβάλλονται. Αυτό το οποίο θα καταδείξει είναι ο βαθμός όπου οι εξωτερικοί δρώντες επηρεάζουν τις εσωτερικές διεργασίες και εξελίξεις των κρατών και τις μετέπειτα επιλογές τους τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. Η δομή που υιοθετήθηκε εξυπηρετεί την κατά το δυνατόν πληρέστερη ανάλυση των υπό εξέταση χωρών, την ιστορική πορεία τους, τα γεγονότα και τους δρώντες, εσωτερικούς και εξωτερικούς που επηρεάζουν τις εξελίξεις.

Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημάνουμε ότι η ελληνόγλωσση βιβλιογραφία για το αντικείμενο είναι εξαιρετικά περιορισμένη, ενώ υπάρχουν αρκετές πηγές στην αγγλική. Η διατριβή αυτή βασίζεται σε ελληνόγλωσση και ξενόγλωσση βιβλιογραφία, άρθρα, ηλεκτρονικά δημοσιεύματα και άλλες διατριβές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Η Βόρεια Αφρική – Χαρακτηριστικά και Αποικιοκρατία

1.1 Η Βόρεια Αφρική. Είναι απαραίτητο για την εξέλιξη αυτής της μελέτης να καθοριστεί το πλαίσιο εντός των οποίων αναλύεται. Το πλαίσιο αφορά την οριοθέτηση των χωρών της Βόρειας Αφρικής και μία σύντομη μελέτη των κύριων χαρακτηριστικών τους.

Ως Βόρεια Αφρική αναφερόμαστε σε μια ομάδα χωρών και εδαφών που καταλαμβάνουν τη βόρεια περιοχή της αφρικανικής ηπείρου. Δεν υπάρχει σαφής ορισμός της έκτασης και των ορίων της Βόρειας Αφρικής¹. Ορίζεται γεωγραφικά ως το τμήμα της Αφρικής που εκτείνεται από τις ακτές του Ατλαντικού στα δυτικά έως τις ακτές της Ερυθράς Θάλασσας και τη Διώρυγα του Σουέζ στα ανατολικά, και περιλαμβάνει τις 6 χώρες του Μαρόκου, της Αλγερίας, της Τυνησίας, της Λιβύης, της Αιγύπτου και του Σουδάν. Ορισμένες πηγές, ωστόσο, εξισώνουν τη Βόρεια Αφρική με την περιοχή του Μαγκρέμπ για τους Άραβες ή την *Afrique du Nord* για τους Γάλλους που περιλαμβάνει την Αλγερία, τη Λιβύη, την Τυνησία και το Μαρόκο². Οι Άραβες την θεωρούν το δυτικό μέρος του αραβικού κόσμου. Όταν αναφέρεται στο πλαίσιο της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής (MENA), περιλαμβάνει μόνο τις χώρες του Μαγκρέμπ. Ο ορισμός των Ηνωμένων Εθνών περιλαμβάνει το Μαρόκο, την Αλγερία, την Τυνησία, τη Λιβύη, την Αίγυπτο, το Σουδάν και τη Δυτική Σαχάρα. Η παρούσα διατριβή θα επικεντρωθεί στην περιοχή του Μαγκρέμπ διότι οι χώρες αυτές τέθηκαν υπό την Γαλλική και Ιταλική κατοχή, με αναφορές όπου απαιτηθεί στις λοιπές χώρες. Σε ότι αφορά τη Μαυριτανία, είναι μέλος της Ένωσης του Αραβικού Μαγκρέμπ αλλά βρίσκεται δυτικά και βρέχεται από τον Ατλαντικό ωκεανό.

1.2 Γεωστρατηγική σημασία. Η Βόρεια Αφρική είναι μια περιοχή που περικλείεται στα βόρεια από τη Μεσόγειο θάλασσα, στα δυτικά από τον Ατλαντικό Ωκεανό, στα ανατολικά από το κανάλι του Σουέζ και στα νότια από την έρημο της Σαχάρας. Η ιστορία έχει αποδείξει εμφατικά την μεγάλη σημασία που έχει, όσον αφορά του πολιτισμούς που ανέπτυξε, την ανάπτυξη του εμπορίου που ευδοκίμησε κατά την αρχαιότητα αλλά και τον ρόλο που διαδραμάτισε στην εδραίωση των εκάστοτε μεγάλων δυνάμεων μέσω της στρατιωτικής τους δύναμης, τον έλεγχο των θαλάσσιων οδών και του εσωτερικού της ηπείρου. Πρόσφατο παράδειγμα διεκδίκησης της στην

¹ <https://www.worldatlas.com/articles/countries-of-north-africa.html> (18/12/21)

² <https://www.britannica.com/place/North-Africa>(18/12/21)

σύγχρονη εποχή είναι οι μάχες που διεξήχθησαν εκεί στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο μεταξύ των συμμαχικών δυνάμεων κι εκείνων του Άξονα. Η γεωστρατηγική βαρύτητα της περιοχής συνίσταται κυρίως από τον έλεγχο των θαλασσιών οδών της Μεσογείου, την δυνατότητα ελλιμενισμού και ανεφοδιασμού στόλου, την εγγύτητα με τον ευρωπαϊκό νότο, την πρόσβαση στην Εγγύς και Μέση Ανατολή ή Μάσρεκ³ και την πρόσβαση στο εσωτερικό της ηπείρου σε σημαντικά κοιτάσματα πολύτιμων πρώτων υλών. Τέλος, με βάση τις τελευταίες εξελίξεις και τις προσπάθειες της Ευρώπης για την εξασφάλιση ενέργειας, η Βόρεια Αφρική αποκτά ιδιαίτερη σημασία λόγω των πλούσιων κοιτασμάτων της σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο και ιδιαίτερα η Αλγερία και η Λιβύη. Ενδιαφέρον στοιχείο αποτελεί και η γεωφυσική μορφολογία των χωρών της Βόρειας Αφρικής με πεδινές μεσογειακές εκτάσεις στο βόρειο τμήμα τους και μορφολογία που προσομοιάζει στο Αφγανιστάν στα νότια τμήματα τους.

1.3 Οι Χώρες της Βόρειας Αφρικής (Μαγκρέμπ)-Γεωγραφία και Γεωοικονομία

1.3.1 Μαρόκο. Η βορειοαφρικανική χώρα του Μαρόκου βρίσκεται κατά μήκος της άνω βορειοδυτικής γωνίας της Αφρικής και ως παράκτια χώρα, το Μαρόκο έχει άμεση πρόσβαση στον Βόρειο Ατλαντικό Ωκεανό, το Στενό του Γιβραλτάρ και σε ένα μικρό ποσοστό της Μεσογείου Θάλασσας. Η Δυτική Σαχάρα συνορεύει με το νοτιοδυτικό τμήμα του Μαρόκου, ενώ η Αλγερία βρίσκεται στα ανατολικά της. Πρωτεύουσα του Μαρόκου είναι το Ραμπάτ, μια παραθαλάσσια πόλη. Ονομάζεται επίσημα Βασίλειο του Μαρόκου και η μεγαλύτερη πόλη είναι η Καζαμπλάνκα. Οι πιο κοινά ομιλούμενες γλώσσες, εκτός από τις επίσημες γλώσσες της χώρας, τα Βερβερικά και τα αραβικά, περιλαμβάνουν τα γαλλικά, τα ισπανικά και τα αγγλικά. Ο πληθυσμός του Μαρόκου αποτελείται σχεδόν εξ ολοκλήρου από Άραβες και τις αυτόχθονες φυλές των Βερβέρων. Ο πληθυσμός του είναι περίπου 36.569.350⁴. Ο ορυκτός πλούτος περιλαμβάνει σιδηρομετάλλευμα, άνθρακα και φωσφορικό ασβέστιο, εκμεταλλευόμενο και τα πλούσια κοιτάσματα της Δυτικής Σαχάρας. Με 85.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα καλλιεργήσιμης γης (το ένα έβδομο της οποίας μπορεί να αρδευτεί) και το γενικά εύκρατο μεσογειακό κλίμα, το γεωργικό δυναμικό του Μαρόκου ταιριάζει με λίγες άλλες αραβικές ή αφρικανικές χώρες. Μπορεί να επιτύχει αυτάρκεια στην παραγωγή τροφίμων, παράγει τα δύο τρίτα των σιτηρών (κυρίως

³ Αραβικός όρος που σημαίνει Ανατολή.

⁴ [https://worldpopulationreview.com/country-rankings/north-african-countries\(18/12/21\)](https://worldpopulationreview.com/country-rankings/north-african-countries(18/12/21))

σιτάρι, κριθάρι και καλαμπόκι) που απαιτούνται για την εγχώρια κατανάλωση. Η χώρα εξάγει εσπεριδοειδή και πρώιμα λαχανικά στην ευρωπαϊκή αγορά. Το Μαρόκο καλύπτει τις δικές του ανάγκες σε κρέας και επίσης προσπαθεί να γίνει αυτάρκης σε γαλακτοκομικά προϊόντα. Τα δάση του Μαρόκου, που καλύπτουν περίπου το ένα δέκατο της συνολικής του έκτασης, έχουν σημαντική εμπορική αξία. Ο χαρτοπολτός είναι μια πολύτιμη εξαγωγή όπως και ο φελλός από τα άφθονα δάση φελλού βελανιδιάς της χώρας⁵.

1.3.2 Αλγερία. Η Αλγερία είναι η μεγαλύτερη χώρα της Αφρικής και η δέκατη μεγαλύτερη στον κόσμο, με έκταση 2.381.741 τ.χλμ. Ο πληθυσμός της χώρας είναι 43.053.050 και πρωτεύουσα της είναι το Αλγέρι. Το 99% των κατοίκων της χώρας είναι Άραβες-Βέρβεροι και οι επίσημες γλώσσες της Αλγερίας είναι τα Βερβερικά και τα Αραβικά. Η οικονομία της βασίζεται κυρίως στις εξαγωγές ενέργειας. Το 90% της Αλγερίας είναι έρημος και μόνο το 12% της κατοικείται από ανθρώπους. Το Σουνιτικό Ισλάμ είναι η κύρια θρησκεία. Εκτεταμένα κοιτάσματα σιδηρομεταλλεύματος υψηλής ποιότητας βρίσκονται στην Κουένζα (Ouenza). Η οικονομία της βασίζεται στο εξαγωγικό εμπόριο πετρελαίου και φυσικού αερίου, που παρά τις διακυμάνσεις στις παγκόσμιες τιμές, συνεισφέρουν ετησίως περίπου το ένα τρίτο του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ) της χώρας. Η εξόρυξη και η παραγωγή υδρογονανθράκων είναι η πιο σημαντική δραστηριότητα και έχει επιφέρει την ταχεία εκβιομηχάνιση⁶.

1.3.3 Λιβύη. Βρίσκεται στις ακτές της Βόρειας Αφρικής, σχεδόν όλο το χερσαίο έδαφος της χώρας βρίσκεται στην έρημο Σαχάρα. Η χώρα οριοθετείται στα βόρεια από τη Μεσόγειο Θάλασσα, στα δυτικά από την Τυνησία και την Αλγερία, νότια από το Τσαντ και τον Νίγηρα, ανατολικά από την Αίγυπτο και νοτιοανατολικά από το Σουδάν. Είναι η τέταρτη μεγαλύτερη χώρα στην Αφρική. Οι τρεις επαρχίες της Λιβύης —η Τριπολιτανία στη δυτική ακτή, η Κυρηναϊκή στα ανατολικά και η Φεζάν στα νότια— επηρεάζονται από την Σαχάρα. Έχει έναν εξαιρετικά μικρό πληθυσμό, που υπολογίζεται σε 6,8 εκατομμύρια. Ενώ ο πληθυσμός ήταν σε μεγάλο βαθμό αγροτικός, ο τεράστιος πετρελαϊκός πλούτος που ανακαλύφθηκε τη δεκαετία του 1960 άλλαξε το οικονομικό και οικιστικό προφίλ του. Οι δύο κύριες συνιστώσες της παραδοσιακής λιβυκής οικονομίας ήταν η γεωργία και η κτηνοτροφία. Μεταξύ 1954 και 1964, ο πληθυσμός των πολιτών της Τρίπολης αυξήθηκε κατά 58%, ενώ της Βεγγάζης κατά

⁵ [https://www.britannica.com/place/Morocco/Economy#ref46577\(18/12/21\)](https://www.britannica.com/place/Morocco/Economy#ref46577(18/12/21))

⁶ [https://www.britannica.com/place/Algeria/Economy#ref46516\(18/12/21\)](https://www.britannica.com/place/Algeria/Economy#ref46516(18/12/21))

66%. Οι κάτοικοι μιλούν δημόσια μια διάλεκτο της αραβικής ενώ τα σύγχρονα τυπικά αραβικά διδάσκονται στα σχολεία⁷.

1.3.4 Τυνησία. Η Τυνησία, συνορεύει με την Αλγερία στα δυτικά και νοτιοδυτικά, τη Λιβύη στα νοτιοανατολικά και τη Μεσόγειο Θάλασσα στα βόρεια και ανατολικά. Το βορειότερο σημείο της, το ακρωτήριο Άντζελα, είναι το βορειότερο σημείο της αφρικανικής ηπείρου. Ο πληθυσμός της Τυνησίας είναι 11 εκατομμύρια. Το όνομα της Τυνησίας προέρχεται από την πρωτεύουσά της, την Τύνιδα, η οποία βρίσκεται στη βορειοανατολική ακτή της. Η Καρχηδόνα στην Τυνησία ήταν κάποτε σημαντικός παράγοντας στη Μεσόγειο χάρη στην τοποθεσία της στο κέντρο της Βόρειας Αφρικής, κοντά σε ζωτικής σημασίας ναυτιλιακές οδούς. Οι Ρωμαίοι, οι Άραβες, οι Οθωμανοί Τούρκοι και οι Γάλλοι συνειδητοποίησαν τη στρατηγική της σημασία καθιστώντας την κέντρο ελέγχου στην περιοχή. Η γεωργία απασχολεί μεγάλο μέρος του πληθυσμού και ο τουρισμός αποτελεί βασικό τομέα. Οι ομιλούμενες γλώσσες είναι η αραβική και η γαλλική. Κυρίαρχη θρησκεία είναι το σουνιτικό Ισλάμ. Έχει συνάψει συμφωνία σύνδεσης με την Ευρωπαϊκή Ένωση και έχει αποκτήσει την ιδιότητα του συμμάχου εκτός NATO των Ηνωμένων Πολιτειών στην περιοχή. Επιπλέον είναι μέλος των Ηνωμένων Εθνών. Οι στενές σχέσεις με την Ευρώπη, ιδίως με τη Γαλλία και την Ιταλία, έχουν σφυρηλατηθεί μέσω της οικονομικής συνεργασίας, των ιδιωτικοποιήσεων και του βιομηχανικού εκσυγχρονισμού⁸.

1.4 Αποικιοκρατία. Η αποικιοκρατία, ο ιμπεριαλισμός και η μετααποικιοκρατία είναι όροι που παραμένουν απροσδιόριστοι παρά την τεράστια βιβλιογραφία που είναι αφιερωμένη σε αυτούς. Στην ακαδημαϊκή κοινότητα, μια κριτική αξιολόγηση της αποικιοκρατίας, του ιμπεριαλισμού και της νεοαποικιοκρατίας βρίσκεται σε εξέλιξη. Σύμφωνα με το λεξικό του Κέιμπριτζ (Cambridge) αποικιοκρατία είναι «μια πολιτική ή σύστημα με το οποίο μια χώρα ελέγχει μια άλλη χώρα ή περιοχή»⁹. Η δυσκολία ορισμού της αποικιοκρατίας πηγάζει από το γεγονός ότι ο όρος χρησιμοποιείται συχνά ως συνώνυμο του ιμπεριαλισμού. Τόσο η αποικιοκρατία όσο και ο ιμπεριαλισμός ήταν μορφές κατάκτησης που αναμενόταν να ωφελήσουν την Ευρώπη οικονομικά και στρατηγικά. Η διάκριση μεταξύ των δύο, ωστόσο, δεν είναι απολύτως σαφής στη βιβλιογραφία.

⁷ <https://www.everyculture.com/Ja-Ma/Libya.html>(18/12/21)

⁸ <https://tunes.embaixadaportugal.mne.gov.pt/en/about-tunisia/general-information>(18/12/21)

⁹ <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/colonialism>(15/1/22)

Η αποικιοκρατία δεν είναι σύγχρονο φαινόμενο. Η παγκόσμια ιστορία είναι γεμάτη από παραδείγματα μιας κοινωνίας που σταδιακά επεκτείνεται με την ενσωμάτωση παρακείμενων εδαφών και την εγκατάσταση των ανθρώπων της σε πρόσφατα κατακτημένα εδάφη¹⁰. Οι αρχαίοι Έλληνες δημιούργησαν αποικίες όπως οι Ρωμαίοι και οι Οθωμανοί, για να αναφέρουμε μερικά παραδείγματα. Τον 16^ο αιώνα, η αποικιοκρατία άλλαξε αποφασιστικά λόγω των τεχνολογικών εξελίξεων στη ναυσιπλοΐα που άρχισαν να συνδέουν τα πιο απομακρυσμένα μέρη του κόσμου. Τα ιστοφόρα πλοία επέτρεψαν την πρόσβαση σε μακρινά λιμάνια και τη διατήρηση στενών δεσμών μεταξύ του κέντρου και των αποικιών. Το ευρωπαϊκό αποικιακό σχέδιο προέκυψε όταν κατέστη δυνατή η μετακίνηση μεγάλου αριθμού ανθρώπων και εφοδίων στην θάλασσα και η διατήρηση της κυριαρχίας παρά τη γεωγραφική διασπορά.

Μερικοί μελετητές κάνουν διάκριση μεταξύ αποικιών για εγκατάσταση και αποικιών για οικονομική εκμετάλλευση. Άλλοι χρησιμοποιούν τον όρο αποικιοκρατία για να περιγράψουν εξαρτήσεις που κυβερνώνται άμεσα από ένα ξένο έθνος και τον αντιπαραβάλλουν με τον ιμπεριαλισμό, ο οποίος περιλαμβάνει έμμεσες μορφές κυριαρχίας. Η απομάκρυνση από την παραδοσιακή αντίληψη της αυτοκρατορίας επηρεάστηκε από τη λενινιστική ανάλυση του ιμπεριαλισμού ως συστήματος προσανατολισμένου στην οικονομική εκμετάλλευση. Σύμφωνα με τον Λένιν, ο ιμπεριαλισμός ήταν το αναγκαίο και αναπόφευκτο αποτέλεσμα της λογικής της συσσώρευσης στον ύστερο καπιταλισμό. Έτσι, για τον Λένιν και τους μετέπειτα μαρξιστές, ο ιμπεριαλισμός περιέγραψε ένα ιστορικό στάδιο του καπιταλισμού παρά μια πρακτική πολιτικής και στρατιωτικής κυριαρχίας. Εάν θέλαμε να θέσουμε τα γεγονότα σε μία σειρά, τότε ο αποικισμός οδήγησε στον ιμπεριαλισμό και ο ιμπεριαλισμός γέννησε την αποικιοκρατία.

Αποικισμός ήταν μια διαδικασία σχηματισμού αποικίας, όπου άνθρωποι εποίκησαν¹¹ γη. Αποικιοκρατία από την άλλη πλευρά ήταν ο αποικισμός συν την άνιση κυριαρχία των εποίκιστών επί των γηγενών πληθυσμών. Στην αποικιοκρατία λίγοι έποικοι πήραν τη γη με στόχο την εκμετάλλευση της γης και των ανθρώπων της για λογαριασμό της μητρόπολης (μητρικής πατρίδας). Νέο κατά τον 19^ο αιώνα ήταν η

---

¹⁰ <https://plato.stanford.edu/entries/colonialism/#Def> (16/2/22)

¹¹ Amavilah, Voxi Heinrich, Romer's Charter Cities v. Colonization, Imperialism, and Colonialism: A General Characterization, 18 February 2011.

αποικιοκρατία των χωρών της Δυτικής Ευρώπης σε μη ευρωπαϊκά εδάφη. Ένας αιώνας που μπορεί να χαρακτηριστεί Αγγλοκεντρικός¹² λόγω της αξιοσημείωτης οικονομικής και στρατιωτικής επιρροής που η Βρετανία ασκούσε στον κόσμο.

Ο Κάντ, εξέφρασε την δυσαρέσκεια του για τον τρόπο που αντιμετώπιζαν οι δυτικές χώρες τους υπανάπτυκτους λαούς.¹³ Για τις ανάγκες της μελέτης θα χρησιμοποιηθεί η αποικιοκρατία ως μια ευρεία έννοια που αναφέρεται στην ευρωπαϊκή κυριαρχία από τον 16^ο έως τον 20^ο αι. που τελείωσε με τα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα μετά τον Β΄Π.Π.

Αποαποικιοποίηση είναι η απαλλαγή μιας χώρας από το αποικιακό καθεστώς και η μετατροπή της σε ανεξάρτητο κράτος. Η αποαποικιοποίηση είναι μια ιστορική διαδικασία. Μπορεί μόνο να γίνει κατανοητή, να βρει τη σημασία της και να γίνει αυτοσυνεκτική στο βαθμό που μπορούμε να διακρίνουμε την ιστορική κατάσταση που της δίνει μορφή και υπόσταση¹⁴. Η αποαποικιοποίηση θα χρησιμοποιηθεί για να περιγράψει τους αγώνες των κοινωνιών που γνώρισαν τη μετάβαση από την εξάρτηση στην κυριαρχία.

Ο όρος μετααποικισμός αναφέρεται ευρέως στους τρόπους με τους οποίους η φυλή, η εθνότητα, ο πολιτισμός και η ίδια η ανθρώπινη ταυτότητα αντιπροσωπεύονται στη σύγχρονη εποχή, αφού πολλές αποικισμένες χώρες απέκτησαν την ανεξαρτησία τους. Ωστόσο, ορισμένοι χρησιμοποιούν τον όρο για να αναφερθούν σε όλους τους πολιτισμούς και τα πολιτιστικά προϊόντα που επηρεάστηκαν από τον ιμπεριαλισμό από τη στιγμή του αποικισμού μέχρι τον 21^ο αι.¹⁵.

Η μετααποικιοκρατία εξετάζει πώς οι κοινωνίες, οι κυβερνήσεις και οι λαοί στις πρώην αποικισμένες περιοχές του κόσμου βιώνουν τις διεθνείς σχέσεις. Η χρήση του «μετά» σε καμία περίπτωση δεν υποδηλώνει ότι τα αποτελέσματα ή οι επιπτώσεις της αποικιακής κυριαρχίας έχουν πλέον παρέλθει προ πολλού. Αντίθετα, υπογραμμίζει τον αντίκτυπο που εξακολουθούν να έχουν οι αποικιακές πολιτικές στη διαμόρφωση ενός τρόπου σκέψης για τον ανεξάρτητο πλέον κόσμο. Η μετααποικιοκρατία δεν ενδιαφέρεται μόνο να κατανοήσει τον κόσμο όπως είναι, αλλά και

---

¹² Jórge Osterhammel, *The Transformation of the World, A Global History of the Nineteenth Century* Princeton University, 2014.

¹³ Immanuel Kant, *Perpetual Peace: A Philosophical Sketch*, article.

¹⁴ G. M. Young, *Victorian England*, Oxford University Press, 1936.

¹⁵ <https://www.encyclopedia.com/philosophy-and-religion/philosophy/philosophy-terms-and-concepts/postcolonialism>.(15/2/22)

όπως θα έπρεπε να είναι. Ασχολείται με τις ανισότητες στην παγκόσμια δύναμη, τη συσσώρευση πλούτου και γιατί ορισμένα κράτη ασκούν τόση επιρροή σε άλλα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Αποικιοκρατικές Δυνάμεις – Ιταλική και Γαλλική Εξωτερική Πολιτική

2.1 Αποικιοκρατικές Δυνάμεις στην Βόρεια Αφρική (19^{ος} -20^{ος} αι.). Στις αρχές του 19^{ου} αι. πριν την ευρωπαϊκή κυριαρχία, στην Αφρική, οι λαοί ήταν χωρισμένοι σε εκατοντάδες εθνικές και γλωσσικές ομάδες και μιλούσαν περισσότερες από 1.000 διαφορετικές γλώσσες. Πολιτικά κυμαίνονταν από μεγάλες δυνάμεις με πολλές εθνότητες έως ανεξάρτητα χωριά. Αποτελούσαν ένα ομοιογενές σύνολο λόγω του κοινού υποβάθρου τους και της κοινής ιστορικής πορείας τους. Ο αποικισμός της Αφρικής διήρκεσε για δεκαετίες (1870-1960), δεν αποτέλεσε μία εύκολη διαδικασία αλλά οδήγησε σε έναν ανταγωνισμό ανάμεσα στις ευρωπαϊκές δυνάμεις. Ο ανταγωνισμός αυτός είναι γνωστός ως η διχοτόμηση¹⁶ ή η κατάκτηση της Αφρικής.

Η Βιομηχανική Επανάσταση σηματοδότησε μια περίοδο ανάπτυξης στο δεύτερο μισό του 18^{ου} αιώνα που μετέτρεψε σε μεγάλο βαθμό τις αγροτικές κοινωνίες στην Ευρώπη σε βιομηχανικές-αστικές. Τα προϊόντα άρχισαν να παράγονται σε μαζικές ποσότητες από μηχανές στα εργοστάσια, χάρη στην εισαγωγή νέων μηχανών και τεχνικών στην κλωστοϋφαντουργία, τη σιδηρουργία και άλλες βιομηχανίες. Τροφοδοτούμενη από τη χρήση της ατμοηλεκτρικής ενέργειας η Βιομηχανική Επανάσταση ξεκίνησε στη Βρετανία και εξαπλώθηκε στον υπόλοιπο κόσμο μέχρι τις δεκαετίες του 1830 και του '40. Το 1830, τα ατμοκίνητα πλοία ήταν ήδη σε ευρεία χρήση. Σημειώθηκε σημαντική πρόοδος στις επικοινωνίες για να καλυφθεί η ανάγκη επικοινωνίας σε μεγάλες αποστάσεις.

Επιπλέον, από το 1776, ο Σκωτσέζος κοινωνικός φιλόσοφος Άνταμ Σμιθ (1723-1790), ο οποίος θεωρείται ο ιδρυτής της σύγχρονης οικονομίας, δημοσίευσε τον «Πλούτο των Εθνών». Σε αυτό το βιβλίο του, ο Σμιθ προώθησε ένα οικονομικό σύστημα βασισμένο στην ελεύθερη επιχείρηση και την ιδιωτική ιδιοκτησία.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1860, οι εξερευνήσεις του δημοσιογράφου Χένρι Στάνλεϊ στην Αφρική κέντρισαν το ενδιαφέρον του βασιλιά Λεοπόλδου Β' του Βελγίου, ο οποίος του ανέθεσε να τον βοηθήσει να αποκτήσει γη στο Κονγκό. Μεταξύ 1879 και 1882, δόθηκαν άδειες σε εταιρείες που εκμεταλλεύονταν βάνουσα τους

---

¹⁶ Scramble for Africa.

Αφρικανούς ώστε να συλλέγουν χυμούς από φυτά καουτσούκ. Ο Εντουάρ Μισελέν ανακάλυψε την ρόδα με πεπιεσμένο αέρα και έφερε την κατακόρυφη αύξηση της διεθνούς ζήτησης για καουτσούκ. Το Βελγικό Κονγκό, όπως έγινε γνωστή η αποικία, ήταν 80 φορές μεγαλύτερο από το Βέλγιο.

Μέχρι το 1880, οι Ευρωπαίοι ήλεγχαν μόνο το 10% της γης της ηπείρου, κυρίως στην ακτή. Τα ευρωπαϊκά ταξίδια στο εσωτερικό σε μεγάλη κλίμακα ήταν ουσιαστικά αδύνατα. Οι Ευρωπαίοι δεν μπορούσαν να πλέουν στα αφρικανικά ποτάμια, που είχαν πολλά ορμητικά νερά, καταρράκτες και μεταβαλλόμενες ροές. Οι ασθένειες αποθάρρυναν επίσης την ευρωπαϊκή εξερεύνηση. Τέλος, οι Αφρικανοί ήλεγχαν τα δικά τους εμπορικά δίκτυα. Οι Τσόκγουε (Chokwe) για παράδειγμα ήταν αφοσιωμένοι να συλλέγουν ελεφαντόδοντο και κερύ μέλισσας στα υψίπεδα της Αγκόλας¹⁷.

Στα τέλη του 19^{ου} έως τις αρχές του 20^{ου} αιώνα η Ευρώπη είδε ραγδαίες προόδους στη βιομηχανία χάλυβα, ηλεκτρικής ενέργειας και της αυτοκινητοβιομηχανίας. Η εκβιομηχάνιση μεγάλωσε τις φιλοδοξίες σε πολλά Ευρωπαϊκά έθνη. Χρειάζονταν περισσότερους πόρους για να τροφοδοτήσουν τη βιομηχανική τους παραγωγή. Έπρεπε να αγωνιστούν για νέες αγορές για τα προϊόντα τους. Πολλά έθνη κοίταζαν την Αφρική ως πηγή πρώτων υλών και ως αγορά βιομηχανικών προϊόντων.

Η διάσκεψη του Βερολίνου το 1884, έγινε με αφορμή το αίτημα του βασιλιά Λεοπόλδου Β' για διεθνή αναγνώριση των κτήσεων στο Κονγκό. Προκειμένου να αποφευχθεί ο πόλεμος μεταξύ των ευρωπαϊκών δυνάμεων στην προσπάθειά τους να δημιουργήσουν πλούτο και να αναπτύξουν περαιτέρω την οικονομία τους, αποφασίστηκε η πλήρης εισβολή στην Αφρική. Σε εκείνη την εποχή, η κατοχή αποικιών αντανάκλούσε τεράστια περιουσιακά στοιχεία, πηγή αύξησης πλούτου και ανθρώπινου δυναμικού. Εδάφη διεκδικούσαν η Βρετανία, η Γερμανία, η Γαλλία, η Ιταλία, η Πορτογαλία και η Ισπανία.

Κατά την Διάσκεψη του Βερολίνου, συμφωνήθηκε ότι οποιαδήποτε ευρωπαϊκή χώρα θα μπορούσε να διεκδικήσει γη στην Αφρική με κοινοποίηση στα άλλα έθνη των διεκδικήσεων της και δείχνοντας ότι μπορούσε να ελέγξει την περιοχή. Ο κανόνας αυτός αρχικά αφορούσε μόνο την Αφρικανική ήπειρο, στην συνέχεια όμως έγινε εθιμικός κανόνας του διεθνούς δικαίου. Τα ευρωπαϊκά έθνη χώρισαν την ήπειρο με

---

¹⁷ [https://www.history.com/topics/industrial-revolution/industrial-revolution.\(20/2/22\)](https://www.history.com/topics/industrial-revolution/industrial-revolution.(20/2/22))

ελάχιστη σκέψη για την αφρικανική εθνοτική καταγωγή ή τις γλωσσικές ομάδες. Κανέναν Αφρικανός ηγέτη δεν προσκλήθηκε να παρευρεθεί σε αυτήν, ωστόσο η διάσκεψη σφράγισε την μοίρα της Αφρικής. Στη Διάσκεψη του Βερολίνου, υπήρχε επιπλέον συμφωνία μεταξύ των ευρωπαϊκών δυνάμεων ώστε να μην πουλήσουν όπλα και πυρομαχικά στην περιοχή της Αφρικής, προκειμένου να έχουν το τεχνολογικό πλεονέκτημα ενάντια σε οποιαδήποτε αντίσταση.

Ένας από τους πιο γνωστούς οικονομολόγους των αρχών του 20^{ου} αιώνα, ο Γιόζεφ Άλοϊς Σουμπέτερ (Joseph Alois Schumpeter) «Η κοινωνιολογία του ιμπεριαλισμού» έδειξε μία σειρά αιτιών για την έξαρση του ιμπεριαλισμού. Για την Γαλλία η ανάδειξη του εθνικού της στοιχείου μετά την ήττα της στον Γαλλοπρωσικό πόλεμο του 1870-71, την Γερμανία για εσωτερικούς πολιτικούς λόγους και την Αγγλία για την ασφάλεια της στην λεκάνη της Μεσογείου.¹⁸ Η σημασία της Μεσογείου ήταν ακόμη μεγαλύτερη μετά από την διάνοιξη της διώρυγας του Σουέζ το 1869.

Την ίδια εποχή το ελεύθερο εμπόριο παραχωρούσε την θέση του σε προστατευτικούς δασμούς και προστατευμένες αποικιακές αγορές.

Η πρόοδος στους εξοπλισμούς με πυροβόλα όπλα και επαναληπτικά τυφέκια, έδωσε μεγαλύτερες δυνατότητες. Η κατασκευή σιδηροδρόμων αλλά και τα ατμόπλοια βοήθησαν επίσης στην εκστρατεία για την κατάκτηση της αφρικανικής ενδοχώρας.

Στην αραβική και ισλαμική βόρεια Αφρική η κατάσταση ήταν περίπλοκη λόγω της οθωμανικής επιρροής σε τμήματα της περιοχής και του ανταγωνισμού των ευρωπαϊκών δυνάμεων. Η Γαλλία είχε το προβάδισμα στην περιοχή καθώς από το 1830 είχε εισέλθει στην Αλγερία. Η Αλγερία δεν δεχόταν εύκολα την κατοχή με αποτέλεσμα η πλήρης κυριαρχία της Γαλλίας να κοστίζει σε αυτήν πενήντα χρόνια πολεμικών επιχειρήσεων.

Η Ιταλία, η Γαλλία και η Αγγλία είχαν δανείσει αρκετά χρήματα στην οθωμανική διοίκηση της Τυνησίας γεγονός που οδήγησε στην εγκατάσταση επιτροπής ελέγχου από τους δανειστές. Το κλίμα αυτό οδήγησε σε δυσαρέσκεια του λαού και προετοίμασε το έδαφος για μία εισβολή. Ενώ την εισβολή ετοιμαζόταν να την πραγματοποιήσει η Ιταλία, η Γαλλία ενεργώντας γρήγορα πρόλαβε αυτή να εισβάλει και να θέσει την χώρα υπό γαλλική κατοχή το 1881.

---

¹⁸ Harry Magdoff, Αποικιοκρατία-Η Ευρωπαϊκή επέκταση μετά το 1763, εκδ. Μελάι, Αθήνα, 2008, σελ.48.

Στην Αίγυπτο, ο ανταγωνισμός ήταν μεταξύ της Γαλλίας και της Αγγλίας με την τελευταία να έχει στην περιοχή στρατηγικά συμφέροντα καθώς η διώρυγα του Σουέζ αποτελούσε απαραίτητο παράγοντα για τα πλοία της προκειμένου να πλέουν μεταφέροντας εμπορεύματα από την Ινδία. Η Αγγλία το 1882 έκανε στρατιωτική επέμβαση για τον έλεγχο της Αιγύπτου και μετά την εξέγερση του Μαχντί στο Σουδάν, ανέλαβε την διακυβέρνηση της.

Η Γαλλία ήθελε στην Βόρεια Αφρική και το Μαρόκο και για αυτό συμφωνούσε με την επέκταση της Αγγλίας στην Αίγυπτο και της Ιταλίας στην Λιβύη. Το 1904 σχηματίστηκε η Αντάντ, αποτελούμενη αρχικά από τη Μεγάλη Βρετανία, τη Γαλλία και τη Ρωσία. Η Γερμανία όμως διεκδικούσε και αυτή το Μαρόκο και την απόκτηση ναυτικών βάσεων. Στις 31 Μαρτίου 1905, ο Κάιζερ Γουλιέλμος Β' της Γερμανίας επισκέφτηκε την πρωτεύουσα του Μαρόκου την Ταγγέρη, και εκφώνησε ομιλία στην οποία απαίτησε μια διεθνή διάσκεψη για να διασφαλιστεί η ανεξαρτησία του Μαρόκου, απειλώντας με πόλεμο. Ο στόχος της Γερμανίας ήταν να ενισχύσει το κύρος της και παράλληλα να μειώσει την σχέση της Βρετανίας με τη Γαλλία.

Το γεγονός αυτό οδήγησε στην διάσκεψη της Αλγκεσίας το 1906¹⁹. Στην διάσκεψη με την γερμανική πλευρά συντάχτηκε μόνο η Αυστρία-Ουγγαρία ενώ τις Γαλλικές θέσεις υποστήριζαν η Αγγλία, η Ιταλία, η Ρωσία, η Ισπανία και οι ΗΠΑ. Με την διάσκεψη αυτή φάνηκε ότι η Αντάντ μπορούσε να υπολογίζει στη Ρωσία, διαλύοντας τον τότε μύθο της Ρωσο-γερμανικής προσέγγισης. Η εξέλιξη της διάσκεψης της Αλγεσίας διαμόρφωσε και καθόρισε τις ευρωπαϊκές και παγκόσμιες σχέσεις. Η αμφισβήτηση όμως για το Μαρόκο κορυφώθηκε το 1911 όταν γερμανικό θωρηκτό εμφανίστηκε έξω από το σημαντικό εμπορικό λιμάνι του Αγαδίρ. Τελικά δόθηκε λύση παίρνοντας η Γαλλία το μεγαλύτερο τμήμα από το Μαρόκο, η Γερμανία κομμάτι από το γαλλικό Κονγκό και η Ιταλία την εύνοια για να ξεκινήσει την εκδίωξη των Οθωμανών από την Λιβύη. Η κατάληψη της Λιβύης επιτεύχθηκε με τον πόλεμο του 1911-12 όπου η Ιταλία κατέλαβε τις επαρχίες Τριπολίτιδα, Φεζάν και Κυρηναϊκή.

Η υπόλοιπη αφρικανική επικράτεια χωρίστηκε και αυτή μεταξύ των ευρωπαϊκών δυνάμεων Στο Παράρτημα «Α» φαίνεται η εικόνα της Αφρικής με τις αποικιοκρατικές δυνάμεις.

---

¹⁹ http://pluton22.blogspot.com/2015/10/blog-post_25.html.(11/1/22)

Μετά τον Α΄Π.Π και την διάσκεψη ειρήνης στο Παρίσι, οι αποικίες των ηττημένων διανεμήθηκαν στους νικητές. Την διάσκεψη ακολούθησαν η συνθήκη των Βερσαλλιών και η δημιουργία της ΚτΕ.

Το τέλος του Α΄Π.Π εκτός από την αναδιανομή των εδαφών που απασχολούσε τις νικήτριες δυνάμεις, έφερε και ένα αίσθημα αδικίας στους λαούς που συμμετείχαν με ανθρώπινο δυναμικό πιστεύοντας στην απόκτηση της ανεξαρτησίας μετά το πέρας του πολέμου. Το αίσθημα αδικίας εξέθρεψε εθνικιστικά κινήματα. Στο Μαρόκο ο Άμπντ ελ Κρίμ συγκρούστηκε και ηττήθηκε από τις δυνάμεις των Γάλλων και των Ισπανών το 1926.

Ο Β΄Π.Π έφερε την αντιστροφή των γεγονότων, ώστε μετά το τέλος του οι αποικιακές αυτοκρατορίες να συρρικνώνονται και να δημιουργούνται ανεξάρτητα κράτη. Το τέλος του Β΄Π.Π βρήκε τις μεγάλες δυνάμεις να έχουν ξοδέψει τις δυνάμεις και τη ζωτικότητα τους και να μην έχουν τις ίδιες δυνατότητες για την επιβολή της κυριαρχίας τους στις αποικίες. Επιπρόσθετα δεν γίνεται να μην αναφερθεί η αλλαγή κατανομής της ισχύος, όπου πλέον η κυριαρχούσα παγκόσμια αντιπαλότητα είναι μεταξύ των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ. Σημαντική για τις μετέπειτα ανεξαρτητοποιήσεις είναι και η δημιουργία του Ο.Η.Ε.

2.2 Ιταλική εξωτερική πολιτική (19^{ος} –μέσα 20^{ου} αιώνα). Το Βασίλειο της Ιταλίας ανακηρύχθηκε το 1861, αφού το Βασίλειο του Πιεμόντε και της Σαρδηνίας είχαν προσαρτήσει το Βασίλειο της Λομβαρδίας και της Βενετίας²⁰ και το Βασίλειο της Νάπολης.²¹ Η Ρώμη έγινε Ιταλική το 1870. Η Ιταλία ήταν μια φτωχή χώρα, πολλοί Ιταλοί μετανάστευαν στην Αμερική.

Το πρόσφατα δημιουργηθέν κράτος, που μόλις είχε απελευθερωθεί από την Αυστριακή κυριαρχία, στην αρχή δεν ήταν σε θέση να ανταγωνιστεί τα συμφέροντα των μεγάλων δυνάμεων. Το 1881, όταν η Γαλλία προσάρτησε την Τυνησία στην αποικιακή της αυτοκρατορία παρά το γεγονός ότι οι Ιταλοί άποικοι εκεί ήταν πολύ περισσότεροι από τους Γάλλους, η Ιταλία δέχτηκε ένα πλήγμα.

Η Ιταλική κοινότητα της Τυνησίας αριθμούσε 105.000 μέλη και ήταν η πολυπληθέστερη από όλες τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές. Δεδομένου του μεγάλου

---

²⁰ Αυτό το Βασίλειο δεν ήταν ανεξάρτητο, αλλά ελεγχόταν από την Αυστροουγγρική Αυτοκρατορία.

²¹ Συμπεριλαμβανομένης όλης της Νότιας Ιταλίας και της Σικελίας.

Ιταλικού πληθυσμού της, οι Ιταλοί προσδοκούσαν ότι η Τυνησία θα γινόταν δική τους. Αυτή η απώλεια αφύπνισε ανταγωνιστικά κίνητρα.

Η έναρξη της αποικιακής προσπάθειας για την Ιταλία ήταν αποτέλεσμα τόσο εθνικής υπερηφάνειας όσο και της ευρέως διαδεδομένης άποψης ότι χρειάζονταν αποικίες για μια υγιή οικονομία.

Το 1886, η Ιταλία ήρθε σε ναυτική συνεννόηση με τη Μεγάλη Βρετανία, προβλέποντας κοινή δράση του Βρετανικού και του Ιταλικού στόλου στη Μεσόγειο σε περίπτωση πολέμου. Ήταν περίπου εκείνη την εποχή που οι Ιταλικές αποικιακές φιλοδοξίες στην Αφρική άρχισαν να λαμβάνουν Βρετανική ενθάρρυνση ως αντίμετρο στη Γαλλική επέκταση²².

Η Ιταλική κυβέρνηση ανακήρυξε την Άσεμπ Ιταλική αποικία το 1882²³. Αυτή ήταν η πρώτη εδαφική επέκταση της Ιταλίας στην Αφρική. Η Άσεμπ έγινε το κύριο λιμάνι στην Ιταλική αποικία της Ερυθραίας το 1890. Το 1887, η Ιταλία και η Γερμανία υπέγραψαν μια μυστική συνθήκη βάσει της οποίας η τελευταία συμφώνησε να βοηθήσει την πρώτη εάν ακολουθούσε πόλεμος ως αποτέλεσμα των προσπαθειών της Ιταλίας να αποτρέψει περαιτέρω επέκταση της Γαλλικής κυριαρχίας στη Βόρεια Αφρική. Το 1891 η Βρετανία και η Ιταλία υπέγραψαν συμβάσεις, για την οριοθέτηση των σφαιρών επιρροής²⁴.

Οι Ιταλικές δυνάμεις δέχτηκαν²⁵ ταπεινωτική ήττα στην Άντουα το 1896 στον πρώτο Ιταλοαιθιοπικό πόλεμο. Ο Γαλλο-βρετανικός ανταγωνισμός, βοήθησε την Ιταλία να αποκτήσει εδάφη στην Ανατολική Αφρική και αργότερα στην ενίσχυση της επιρροής της στη Βόρεια Αφρική²⁶.

Το 1909, η Ρωσία συμφώνησε στην ύπαρξη Ιταλικού συμφέροντος στην Λιβύη. Αυτή τη φορά θα έπρεπε να δράσουν δυναμικά, έξυπνα και γρήγορα αφού υπήρχαν σκέψεις ότι και η Λιβύη θα αποτελούσε Γαλλικό στόχο. Η Ιταλία το 1911, κήρυξε τον πόλεμο στους Οθωμανούς στην Λιβύη. Οι Ιταλικές δυνάμεις κατέλαβαν αμέσως την πόλη της Τρίπολης και οι εχθροπραξίες συνεχίστηκαν για ένα χρόνο. Κατά τον πόλεμο

---

²²[https://www.tanea.gr/2014/03/04/world/i-libyi-apokatestise-ton-basilia-intris-kai-epistrefei-tin-perioysia-stoys-klironomoys-toy/\(20/2/22\)](https://www.tanea.gr/2014/03/04/world/i-libyi-apokatestise-ton-basilia-intris-kai-epistrefei-tin-perioysia-stoys-klironomoys-toy/(20/2/22))

²³ Πρόκειται για λιμάνι στην Δυτική όχθη της Ερυθράς Θάλασσας, στην Ερυθραία.

²⁴ Η Αιθιοπία στην Ιταλική σφαίρα επιρροής και η κοιλάδα του Νείλου στην Βρετανική.

²⁵ [https://www.orthodoxoiozontes.gr/Eguklopaideia/Xwres_kai_laoi/Aithiopia.htm.\(25/2/22\)](https://www.orthodoxoiozontes.gr/Eguklopaideia/Xwres_kai_laoi/Aithiopia.htm.(25/2/22))

²⁶ Ο Λόρδος Ρόμπερτ Σέσιλ, Βρετανός πρωθυπουργός, είπε ότι στο μέλλον η Ιταλία θα έπρεπε να καταλάβει την Τρίπολη για να αποτρέψει τη Μεσόγειο από το να γίνει «Γαλλική λίμνη».

αυτό, η Ιταλία έκανε τους πρώτους αεροπορικούς βομβαρδισμούς στον κόσμο. Κατά τη διάρκεια του πολέμου η Ιταλία κατέλαβε τη Ρόδο και τα Δωδεκάνησα στην ανατολική Μεσόγειο. Εξέγερση στα Βαλκάνια ανάγκασε την Τουρκία να συνάψει ειρήνη τον Οκτώβριο του 1912.

Με τη μυστική Συνθήκη του Λονδίνου το 1915, η Ιταλία επρόκειτο να λάβει ανταμοιβή για την ένταξη στους Συμμάχους κατά τον Α΄Π.Π εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και εδάφη στην Αφρική.

Με το πέρας του Α΄Π.Π και την συνθήκη των Βερσαλλιών (1919), η Ιταλία έλαβε το Τρεντίνο, την Τεργέστη και ένα μέρος της επαρχίας της Δαλματίας, αλλά οι ελπίδες της για νέα εδάφη στην ανατολική Μεσόγειο και την Αφρική διαψεύστηκαν. Το 1926, η Ιταλική κυβέρνηση δημιούργησε μια επιτροπή για την οργάνωση της μετανάστευσης στις αποικίες της.

Η δυσαρέσκεια της Ιταλίας για την διανομή των κερδών του πολέμου πιστεύεται ότι συνέβαλε στην άνοδο του φασισμού. Υπό τον Μπενίτο Μουσολίνι από το 1922²⁷, η Ιταλία έδειξε αποφασιστικότητα να διεκδικήσει τα δικαιώματά της ως μεγάλη δύναμη και να αναλάβει τη θέση στις μεσογειακές υποθέσεις που πίστευε ότι δικαιούταν.

Το 1935, λίγο πριν ο Μπενίτο Μουσολίνι στείλει στρατεύματα για να υποστηρίξουν τον Φράνκο στον Ισπανικό Εμφύλιο Πόλεμο, η Ιταλία επιτέθηκε με επιτυχία στην Αιθιοπία παίρνοντας εκδίκηση για την ήττα στην Άντουα. Στις 9 Μαΐου 1936, ο Μουσολίνι ανακοίνωσε την προσάρτηση της Αιθιοπίας και διακήρυξε το τέλος μιας περιόδου της Ιταλικής ιστορίας και το άνοιγμα μιας νέας με τεράστιες μελλοντικές δυνατότητες. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη σοβαρή επιδείνωση των Αγγλο-Ιταλικών σχέσεων. Η Αγγλία έσπευσε σε ενίσχυση της ναυτικής της δύναμης στη Μεσόγειο και η Ιταλία συγκέντρωσε στρατεύματα στα Λιβυοαιγυπτιακά σύνορα. Για πρώτη φορά, υπό την απειλή της αυξημένης Ιταλικής ναυτικής και αεροπορικής δύναμης, έγινε αισθητή η ανησυχία για την ασφάλεια των κτήσεων της Βρετανίας στη Μεσόγειο και ακόμη και για την ασφάλεια του στόλου της.

Το 1938, σηματοδοτεί την αρχή του σταθερού δημογραφικού αποικισμού της Λιβύης, όταν ο Μπενίτο Μουσολίνι οργάνωσε τη μετακίνηση 29.000 Ιταλών εποίκων.

---

²⁷[https://www.kathimerini.gr/world/426569/i-anodos-i-ptosi-kai-to-frikto-telos-toy-doloplokoy-diktatora/\(26/2/22\)](https://www.kathimerini.gr/world/426569/i-anodos-i-ptosi-kai-to-frikto-telos-toy-doloplokoy-diktatora/(26/2/22))

Οι έποικοι εγκαταστάθηκαν σε αποικιακά χωριά που είχε χτίσει το φασιστικό καθεστώς στην έρημο γύρω από την Τρίπολη και την Βεγγάζη. Η καταγωγή απέκλεισε τη ανάμειξη της γηγενούς λιβυκής κοινότητας με τους εποίκους. Η κάθε εθνοτική ομάδα διατήρησε προσεκτικά τα κοινωνικά όρια της²⁸. Ο χαρακτηρισμός των αποικιών της Λιβύης, το 1939 ως επίσημης διοικητικής περιφέρειας, ως η «τέταρτη ακτή», σηματοδότησε τις προθέσεις του Μπενίτο Μουσολίνι να επωφεληθεί του αυξημένου Ιταλικού αποικισμού για την ενσωμάτωση της περιοχής σε ένα μοντέλο που θυμίζει τη Γαλλική κυριαρχία στην Αλγερία.

Το 1943, η Λιβύη ήταν η πρώτη χώρα της Βόρειας Αφρικής που μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο κέρδισε την ανεξαρτησία της. Κατά την Ιταλική κατοχή της Λιβύης, ο Βασιλιάς Ιντρίς Αλ Σενούσι ήταν ο αρχηγός της αντίστασης. Έως το 1951, η επαρχία Φεζάν ήταν υπό τον έλεγχο της Γαλλίας ενώ οι άλλες δυο επαρχίες υπό τον έλεγχο της Βρετανίας. Στη Λιβύη υπήρχαν βρετανικές και αμερικανικές στρατιωτικές βάσεις. Η Βρετανική Διοικούσα Αρχή (BMA) τέθηκε υπεύθυνη για τη διαχείριση της πρώην αποικίας. Η προσωρινή διοίκηση επέβλεπε τη μετάβαση της χώρας στη μοναρχία του βασιλιά Ιντρίς. Στις 24 Δεκεμβρίου 1951, η Λιβύη ανακήρυξε την ανεξαρτησία της, έχοντας πολίτευμα συνταγματικής μοναρχίας. Ο νέος βασιλιάς ήταν ένας συντηρητικός και φιλοδυτικός πολιτικός.

Το 1958 ανακαλύφθηκαν γιγάντια κοιτάσματα πετρελαίου, τα οποία σύντομα έγιναν όχι μόνο πηγή σοβαρών εσόδων του βασιλείου, αλλά και η αρχή της αποσταθεροποίησής του.

2.3 Γαλλική εξωτερική πολιτική (19^{ος} –μέσα 20^{ου} αιώνα). Στις αρχές του 19^{ου} αι. ξεκίνησε αυτό που οι Γάλλοι αποκαλούν Belle Époque (όμορφη εποχή). Η Γαλλία και ο λαός της άρχισαν να απολαμβάνουν τα οφέλη της εκβιομηχάνισης και του εκσυγχρονισμού: φθηνοί πόροι, τεχνολογικές εξελίξεις, νέες εφευρέσεις όπως ο τηλεγράφος και καταναλωτικά αγαθά μαζικής παραγωγής.

Το 1815, η δύναμη της Γαλλίας στην Ευρώπη ήταν σημαντική. Αν και η προσπάθεια του Ναπολέοντα είχε αποτύχει στο Βατερλώ, εξακολουθούσε να πιστεύεται ότι η Γαλλία μπορούσε να έχει κυρίαρχο ρόλο στις Ευρωπαϊκές υποθέσεις. Σε σύγκριση με την Πρωσία, η οποία θα γινόταν σταδιακά ο κύριος εχθρός της, η

---

²⁸ Rosario Pollicino, *Postcolonial Trauma in the Mediterranean: The Italian-Libyan Transnational Community*, The University of Western Ontario, 2019.

Γαλλία ήταν πολύ ανώτερη δημογραφικά, οικονομικά και στρατιωτικά. Ο 19^{ος} αιώνας, ήταν μια περίοδος οικονομικού εκσυγχρονισμού και αυξανόμενης εθνικής ενότητας. Τον Δεκέμβριο του 1852, είχε στεφθεί αυτοκράτορας ο Ναπολέων Γ'. Η Γαλλία συμμετείχε στον Κριμαϊκό Πόλεμο²⁹ με τη Ρωσία το 1853, και στη συνέχεια στη σύγκρουση με την Αυστρία το 1859 στην μάχη του Σολφερίνο³⁰.

Η Γαλλία μπήκε στον Γαλλοπρωσικό πόλεμο το 1870 για να βγει στρατιωτικά κατεστραμμένη, εδαφικά ακρωτηριασμένη, πολιτικά σε κατάσταση αναρχίας μετά την καταστροφική ήττα του Γαλλικού στρατού στο Σεντάν³¹ στις 2 Σεπτεμβρίου και την συνθήκη της Φρανκφούρτης.

Την ίδια περίοδο³², γίνεται η μεγάλη αλλαγή προσοχής της εξωτερικής πολιτικής της Γαλλίας από την προσπάθεια κυριαρχίας στην Ευρώπη προς την αποικιοκρατία. Από το 1871 και μετά η Γαλλία θα έπρεπε να αναζητήσει την ενίσχυση της οικονομίας της μέσω της ανάπτυξης του εμπορίου, της ανεύρεσης νέων πόρων και εργατικού δυναμικού. Ο προσανατολισμός της πλέον μέσω αποφασιστικών και προσεκτικών χειρισμών γινόταν ξεκάθαρα η αποικιακή της επέκταση.

Η Γαλλική αποικιακή προσπάθεια κυριαρχίας εκδηλώθηκε αρχικά στην Αίγυπτο (1798). Αυτή η προσπάθεια έφερε τον ανταγωνισμό για τον έλεγχο της Μεσογείου και στην συνέχεια της Βόρειας Αφρικής μεταξύ Βρετανίας και Γαλλίας. Το πρόβλημα λύθηκε με την μυστική συμφωνία Σάικς-Πικό το 1916, με την οποία η Βρετανία και η Γαλλία συμφωνούν να μοιράσουν τις αραβικές κτήσεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

2.3.1 Στην Αλγερία: Το 1830, ήταν η στιγμή που η Οθωμανική κατοχή της Αλγερίας τελειώνει και η κατάκτησή της από τη Γαλλία σηματοδοτεί την έναρξη μιας μακράς αποικιοκρατίας 132 ετών³³. Οθωμανικοί τίτλοι αρχικά όπως του Bachaga (αρχηγός της φυλής), των Cadis (δικαστές) και των Caids (φοροσυλλέκτες) δεν θα

---

²⁹[https://goaravetisyan.ru/el/russko-krymskaya-voina-1853-1856-prichiny-krymskaya-voina-pushcheyni-lineinyi/\(2/3/22\)](https://goaravetisyan.ru/el/russko-krymskaya-voina-1853-1856-prichiny-krymskaya-voina-pushcheyni-lineinyi/(2/3/22))

³⁰ [https://www.timesnews.gr/%CE%BC%CE%AC%CF%87%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%83%CE%BF%CE%BB%CF%86%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%BD%CE%BF/\(2/3/22\)](https://www.timesnews.gr/%CE%BC%CE%AC%CF%87%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%83%CE%BF%CE%BB%CF%86%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%BD%CE%BF/(2/3/22))

³¹[https://www.offlinepost.gr/2021/06/28/galloprosi-kos-polemos-1870-1871-i-oloklirosi-tis-germanikis-enopoiisis/\(2/3/22\)](https://www.offlinepost.gr/2021/06/28/galloprosi-kos-polemos-1870-1871-i-oloklirosi-tis-germanikis-enopoiisis/(2/3/22))

³² Τρίτη Γαλλική Δημοκρατία (1870-1942).

³³ James Mc Dougall, *History and the Culture of Nationalism in Algeria*, New York, Cambridge University Press, 2006, σ. 28.

τροποποιηθούν στη Γαλλική Αλγερία³⁴ λόγω και της ετερογένειας της Αλγερινής κοινωνίας. Η εξέλιξη όμως δεν ήταν ομαλή, το 1832 με ηγέτη τον Άμπντ Έλ Κάιντερ (Abd el-Kader) επαναστάτες κήρυξαν ιερό πόλεμο (*jihad*) εναντίον των απίστων, ο οποίος διήρκεσε έως το 1847 με την παράδοση του Άμπντ Έλ Κάιντερ και τους Γάλλους να διαπράττουν ακρότητες. Έγινε αποικία εποίκων σχεδόν αμέσως μετά τις επιχειρήσεις, οι οποίες έληξαν σε μεγάλο βαθμό το 1847. Η Αλγερία προσαρτήθηκε και έγινε επίσημα μέρος της Γαλλίας το 1848. Η Γαλλική διοίκηση έχει ενδιαφέρον για τον τρόπο που «λειτουργήσε» στη Βόρεια Αφρική και οδήγησε στην αποαποικιοποίηση. Εδώ θα πρέπει να αναφερθεί ότι η Γαλλία στις αποικίες της, σε αντίθεση με την Αγγλία, ακολούθησε την πολιτική της άμεσης διοίκησης υποβαθμίζοντας τους παραδοσιακούς κυβερνήτες και ορίζοντας κυβερνήτες από το Παρίσι.

Η γεωγραφική ενσωμάτωση της Αλγερίας μπορεί να είχε επιτευχθεί, εντούτοις σε επίπεδο ισότητας των πολιτών και δικαιωμάτων τα πράγματα ήταν διαφορετικά. Οι έποικοι ήταν οι μεγάλοι ευνοημένοι. Ο κοινωνικός αποκλεισμός του μουσουλμανικού πληθυσμού ήταν εμφανής σε όλα τα επίπεδα της δημόσιας ζωής. Ο διαχωρισμός γινόταν μεταξύ όσων είχαν αποκτήσει τη Γαλλική υπηκοότητα (συνεπώς και το δικαίωμα ψήφου) και όσων δεν την είχαν. Η παραχώρηση της Γαλλικής υπηκοότητας στους ευρωπαίους εποίκους το 1889 επιδείνωσε την κατάσταση, εντείνοντας τις κοινωνικές διακρίσεις και τον αποκλεισμό του μουσουλμανικού στοιχείου από τη δημόσια ζωή. Μέσω των εποίκων εκλέγονταν αντιπρόσωποι στο Αλγέρι και το Παρίσι.

Το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα είδε τον μουσουλμανικό πληθυσμό της Αλγερίας να βιώνει την περιθωριοποίηση, τον αποκλεισμό και τις διακρίσεις σε όλες τις πτυχές της δημόσιας ζωής (πολιτικά, κοινωνικά, πολιτισμικά, οικονομικά) δημιουργώντας τις προϋποθέσεις ανάδυσης του εθνικισμού.

Οι Γάλλοι ισχυρίστηκαν ότι οι νέο νομικό πλαίσιο που επέβαλαν θα ίσχυε για όλους, αλλά στην πραγματικότητα έδινε προνόμια στους εποίκους. Οι μουσουλμάνοι αναφορικά με ζητήματα αστικού δικαίου (κληρονομίες, γάμοι) δεν υπάγονταν στο γαλλικό δίκαιο αλλά υπάκουαν στον ισλαμικό νόμο ο οποίος εφαρμοζόταν από μουσουλμάνους δικαστές. Φαινομενικά αυτός ο διαχωρισμός θα προστάτευε την τοπική θρησκεία και κουλτούρα, στην πραγματικότητα όμως λειτούργησε ως εμπόδιο

---

³⁴ Martin Evans and John Phillips, *Algeria, Anger of the Dispossessed*, New Haven and London, Yale University Press, 2007, σ.23.

στην ενσωμάτωση και αφομοίωση των μουσουλμάνων καθώς εάν επιθυμούσαν να αποκτήσουν τη Γαλλική ιθαγένεια, ήταν υποχρεωμένοι να απωλέσουν το δικαίωμά τους να υπάγονται στο ισλαμικό δίκαιο³⁵.

Ο πόλεμος ανεξαρτησίας της Αλγερίας ξεκίνησε το 1954. Η Αλγερία ήταν μια τριμερής σύγκρουση λόγω του μεγάλου αριθμού Ευρωπαίων που είχαν εγκατασταθεί εκεί στα 125 χρόνια της Γαλλικής κυριαρχίας. Ο πόλεμος οδήγησε στο τέλος της, την Τέταρτη Γαλλική Δημοκρατία στις 5 Οκτωβρίου 1958. Οι διαπραγματεύσεις μεταξύ της κυβέρνησης Ντε Γκώλ της Πέμπτης Γαλλικής Δημοκρατίας και του Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου (FLN) κατέληξαν σε συμφωνία με την υπογραφή της συνθήκης του Εβιάν³⁶, στις 18 Μαρτίου 1962. Η συνθήκη του Εβιάν προέβλεπε την κατάπαυση του πυρός την επόμενη ημέρα (19^η Μαρτίου) και έθετε τις προϋποθέσεις εκκίνησης της διαδικασίας, η οποία θα οδηγούσε στην ανεξαρτησία της Αλγερίας στις 5 Ιουλίου 1962.

2.3.2 Στο Μαρόκο: Η Συνθήκη της Φέζ, που υπογράφηκε στις 30 Μαρτίου 1912, αναγνώρισε το Μαρόκο ως προτεκτοράτο της Γαλλίας. Με την συνθήκη αυτή η Ισπανία ανέλαβε την κυριαρχία στο βόρειο κομμάτι και σε περιοχές της Σαχάρας.

Η Γαλλική παρουσία στο Μαρόκο είχε επιβληθεί στον Μαροκινό Σουλτάνο μέσω της τοποθέτησης Γάλλου Υπουργού και Γάλλων συμβούλων ενώ υπεύθυνο για την πολιτική που ασκούσαν στις αποικίες ήταν το Υπουργείο Αποικιών. Σε επίπεδο αποφάσεων αυτές λαμβάνονταν από τη Γαλλική διακυβέρνηση και σε κρίσιμα θέματα ο Σουλτάνος είχε το δικαίωμα της άρνησης-μη υπογραφής και επομένως της επαναδιαπραγμάτευσης του θέματος.

Ο Σουλτάνος του Μαρόκου, Άμπντ Αλ Χαφίντ (Abd Al Hafid), υπέγραψε τη συνθήκη δημιουργίας προτεκτοράτου με τη Γαλλία ως αντάλλαγμα για τη βοήθειά της ενάντια στις βίαιες εξεγέρσεις των φυλών που αμφισβητούσαν συνεχώς την εξουσία του στο μεγαλύτερο μέρος της χώρας. Δύο μήνες αργότερα, ο Χιμπέρτ Λιοτέ έφτασε στην Καζαμπλάνκα για να γίνει ο πρώτος Γάλλος Υπουργός στο Μαρόκο. Παρέμεινε σε αυτή τη θέση για δώδεκα χρόνια και στο διάστημα αυτό κατάφερε να μεταμορφώσει και να εκσυγχρονίσει το Μαρόκο. Αποκατέστησε την τιμή της βασιλικής οικογένειας

---

³⁵ Margaret Andersen, *Race, Migration, and Fears of Communism in 1948 Morocco*, USA, 2020, p.150.

³⁶ Martin Evans and John Phillips, *Algeria, Anger of the Dispossessed*, New Haven and London, Yale University Press, 2007, σ.23.

του Μαρόκου, η οποία αμφισβητούνταν και έδωσε στην μοναρχία των Αλαουιτών τα χαρακτηριστικά της εξουσίας. Πίστευε ότι μόνο ένας σουλτάνος αναγνωρισμένος με το κύρος των προγονικών του παραδόσεων θα μπορούσε να ενώσει τον μαροκινό λαό, που μέχρι τότε διχαζόταν ανάμεσα στον αδιάκοπο φυλετικό διχασμό.

Στο Μαρόκο δεν είχαμε την περίπτωση της Αλγερίας με τον αιματηρό επαναστατικό αγώνα και την υποτίμηση της άρχουσας τάξης. Η κατάσταση στο Μαρόκο εξελίχτηκε πολύ πιο ομαλά εάν και γρήγορα είχαμε αντιδράσεις προς την Γαλλική διοίκηση. Μαροκινοί εθνικιστές επαναστάτησαν ενάντια στη γαλλική αποικιακή κυβέρνηση τον Σεπτέμβριο του 1937, αλλά η εξέγερση κατεστάλη.

Στις 18 Δεκεμβρίου 1943 ιδρύθηκε το Κόμμα Ανεξαρτησίας [Istiqlal³⁷ (IP)] για να προωθήσει την ανεξαρτησία του Μαρόκου. Τα γαλλικά κυβερνητικά στρατεύματα πυροβόλησαν διαδηλωτές στην Καζαμπλάνκα στις 7 Απριλίου 1947, με αποτέλεσμα να σκοτωθούν δεκάδες άνθρωποι. Το Συμβούλιο του Συνδέσμου των Αραβικών Κρατών (LAS) εξέφρασε την υποστήριξή του στην ανεξαρτησία του Μαρόκου στις 22 Φεβρουαρίου 1948. Περίπου 100 άτομα σκοτώθηκαν κατά τη διάρκεια ταραχών στην Καζαμπλάνκα στις 7 Δεκεμβρίου 1952. Ο σουλτάνος Σίντι Μοχάμεντ μπεν Γιουσέφ, ο οποίος υποστήριζε το εθνικιστικό κίνημα³⁸, καθαιρέθηκε στις 15 Αυγούστου 1953.

Από τις 19 Αυγούστου έως τις 5 Νοεμβρίου 1955 Γαλλικά κυβερνητικά στρατεύματα και Μαροκινοί εθνικιστές συμμετείχαν σε στρατιωτικές εχθροπραξίες με αποτέλεσμα τον θάνατο 1.000 περίπου ανθρώπων. Στις 5 Νοεμβρίου 1955, ο Σουλτάνος Σίντι Μοχάμεντ μπεν Γιουσέφ αποκαταστάθηκε και το Μαρόκο απέκτησε επίσημα την ανεξαρτησία του από τη Γαλλία στις 2 Μαρτίου 1956 και ως πολίτευμα του ορίζεται η βασιλεία.

2.3.3 Στην Τυνησία: Έχοντας εδραιώσει τη θέση της στην Αλγερία, δεν ήταν παρά θέμα χρόνου τότε η Γαλλία θα έστρεφε την προσοχή της στη γειτονική Τυνησία. Η Ιταλία ήθελε την Τυνησία αλλά η Γαλλία άρπαξε την ευκαιρία που για να προωθήσει τα συμφέροντά της. Η Αγγλία ήταν πρόθυμη να δει τη Γαλλία να καταλαμβάνει την Τυνησία ως αντάλλαγμα για την ελευθερία να εφαρμόσει τα δικά της σχέδια στην Εγγύς Ανατολή. Η Γερμανία από την άλλη ήθελε να αναπτυχθούν σπόροι διχόνοιας

---

³⁷ Joffe, E. G. H. The Moroccan Nationalist Movement: *Istiqlal, the Sultan and the Country*, Journal of African History, 1985, pp. 289-307.

³⁸ [https://uca.edu/politicalscience/dadm-project/middle-eastnorth-africapersian-gulf-region/francemorocco-1930-1956/\(23/2/22\)](https://uca.edu/politicalscience/dadm-project/middle-eastnorth-africapersian-gulf-region/francemorocco-1930-1956/(23/2/22))

ανάμεσα σε Ιταλία και Γαλλία. Η βούληση της Γαλλίας επιβεβαιώθηκε το 1881 όταν 36.000 Γάλλοι στρατιώτες συμμετείχαν στην κατάληψη της Τυνησίας³⁹ με αφορμή την εξουδετέρωση της Τυνησιακής φυλής Κρούμερ (Kroumer). Με αυτόν τον τρόπο ο Μπέης της Τυνησίας Σαντίκ (Sadiq), υπέγραψε τη συνθήκη του Μπαρντό (Bardo) με την οποία η Τυνησία γινόταν προτεκτοράτο της Γαλλίας. Στις 8 Ιουνίου 1883 υπογράφηκε η Σύμβαση Λα Μάρσα (La Marsa) η οποία ίδρυσε επίσημα το Γαλλικό Προτεκτοράτο στην Τυνησία.

Τυνήσιοι εθνικιστές, ίδρυσαν το κίνημα «Young Tunisians» και ίδρυσαν την εβδομαδιαία εφημερίδα «Le Tunisien» τον Φεβρουάριο του 1907 την οποία η Γαλλική κυβέρνηση απαγόρευσε το επόμενο έτος. Το Νοέμβριο του 1911, βίαιες ταραχές σημειώθηκαν στην Τύνιδα. Τυνήσιοι εθνικιστές συνελήφθησαν από Γάλλους αστυνομικούς τον Μάρτιο του 1912 με αποτέλεσμα την κήρυξη στρατιωτικού νόμου ο οποίος διήρκησε μέχρι το 1921.

Στις 2 Μαρτίου 1934 Τυνήσιοι εθνικιστές ίδρυσαν το Κόμμα του Νέου Συντάγματος (Neo-Destour) με επικεφαλής τον Χαμπίμπ Μπουργκίμπα ο οποίος συνελήφθη το 1939 και φυλακίστηκε έως το 1942. Τα γερμανικά στρατεύματα κατέλαβαν την Τυνησία από τον Νοέμβριο του 1942 έως τον Μάιο του 1943. Τα συμμαχικά στρατεύματα ανακατέλαβαν την Τυνησία από τα γερμανικά στρατεύματα στις 12 Μαΐου 1943. Οι Ελεύθεροι Γάλλοι πήραν τον έλεγχο της Τυνησίας από τα συμμαχικά στρατεύματα στις 15 Μαΐου 1943. Ο Χαμπίμπ Μπουργκίμπα εξέδωσε το Μανιφέστο του Τυνησιακού λαού από το Κάιρο τον Μάρτιο του 1945.

Κατά τα επόμενα χρόνια, μία σειρά γεγονότων και διαπραγματεύσεων με μεσολάβηση του αραβικού κόσμου και επικράτηση της πολιτικής του Χαμπίμπ Μπουργκίμπα θα οδηγήσουν την Τυνησία στην επιθυμητή λύση.

Αίτημα των Τυνήσιων εθνικιστών για παραπομπή του θέματος στο Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) στις 12 Ιανουαρίου 1952, δεν έγινε δεκτό ενώ το Συμβούλιο απηύθυνε έκκληση για ειρηνικές διαπραγματεύσεις μεταξύ των μερών. Το 1953 το Συμβούλιο του Συνδέσμου των Αραβικών Κρατών εξέφρασε την υποστήριξή του για την ανεξαρτησία της Τυνησίας.

---

³⁹ Patrick J. Ward and the Europe Committee, Relations Between France and Italy, Catholic Association for International Peace, Washington, 1934, p.12.

Το 1954, τα Γαλλικά στρατεύματα και οι Τυνησιοί εθνικιστές συγκρούστηκαν στο Σίντι Μπουζίντ και στο Κασερίνε. Ο πρωθυπουργός της Γαλλίας Έντγκαρ Φόρ (Edgar Faure) και ο Χαμπίμπ Μπουργκίμπα υπέγραψαν συμφωνία αυτονομίας στο Παρίσι στις 21 Απριλίου 1955. Η Τυνησία απέκτησε επίσημα την ανεξαρτησία της από τη Γαλλία στις 20 Μαρτίου 1956.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Αποαποικιοποιήσεις των Χωρών της Βόρειας Αφρικής – Μεταποικιοκρατική Εμπλοκή της Ιταλίας και της Γαλλίας

3.1 Αποαποικιοποιήσεις – Αίτια. Η συνέπεια της αποικιοκρατίας ήταν η νεοαποικιοκρατία της οποίας μόνο μια ορισμένη συνείδηση μπορούσε να αποτελεί θεραπεία. Οι αντιαποικιακές εθνικές ιδεολογίες που εμφανίστηκαν τη δεκαετία του 1950 και μετά ήταν οι εκφράσεις αυτής της συνείδησης⁴⁰. Η αντίθεση στην αποικιοκρατία ήταν αυτή που προκάλεσε τον εθνικισμό και πυροδότησε τη διαδικασία της αποαποικιοποίησης⁴¹.

Ως αίτια των αποαποικιοποιήσεων μπορούν να αναφερθούν η απώλεια της ηγεμονικής θέσης της Ευρώπης από τις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ μετά τον Β΄Π.Π και οι αλλαγές των ισορροπιών ισχύος καθώς οι μέχρι τότε αποικιακές δυνάμεις χάνουν την ηγεμονία τους στο διεθνές σύστημα το οποίο μετατρέπεται σε ένα διπολικό σύστημα ισχύος, η κρίση της παγκόσμιας οικονομίας μετά από δύο παγκοσμίους πολέμους και το κράχ του 1929, καθώς κυριαρχούσε πλέον η άποψη ότι όσο γρηγορότερα μια χώρα απαλλασσόταν από τις αποικίες της τόσο μεγαλύτερο θα ήταν το οικονομικό της όφελος, η μεταστροφή της κοινής γνώμης για το κατά πόσο δικαιούται μία δύναμη να διαθέτει αποικίες και τέλος τα εθνικιστικά κινήματα των χωρών των οποίων οι λαοί διεκδικούσαν μετά και την συνεισφορά τους στους πολέμους, ένα καλύτερο και δικαιότερο μέλλον⁴². Επιπλέον, με την δημιουργία του ΟΗΕ το 1945, με τις αρχές που τον διακρίνουν όπως η αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών⁴³, ο αντιιμπεριαλισμός και η αποαποικιοποίηση είχαν θετική απήχηση στις κοινωνίες⁴⁴. Η δημιουργία του Αραβικού

---

⁴⁰ Frantz Fanon, *The wretched of the earth*, English translation by Richard Philcox, pp.67.

⁴¹ Amavilah, Voxi Heinrich, *Romer's Charter Cities v. Colonization, Imperialism, and Colonialism: A General Characterization*, Phoenix, USA, 18 February 2011, pp.10.

⁴² Ο Μάρκους Γκάρβει (Marcus Garvey) το 1920, μίλησε για τα δικαιώματα των Νέγρων του κόσμου, που ενίσχυσε το φρόνημα όλων των Αφρικανών στον αγώνα για την ανεξαρτησία.

⁴³ Παράγραφος 4 της απόφασης 1514 των Ηνωμένων Εθνών

⁴⁴ Η ραγδαία αύξηση του πληθυσμού και η άνοδος του μορφωτικού επιπέδου συνέτειναν σε αυτό.

συνδέσμου στις 22 Μαρτίου του 1945, με σκοπό την κοινή αντιμετώπιση των κινδύνων, την προώθηση των κοινών στόχων και συμφερόντων και την αλληλοϋποστήριξη μεταξύ των Αραβικών κρατών⁴⁵. Επίσης θα πρέπει να επισημανθεί η αλλαγή μετά τον Β΄ΠΠ στον τρόπο διακυβέρνησης πολλών κρατών με την ενίσχυση της δημοκρατίας σε ένα δεύτερο κύμα εκδημοκρατισμού σύμφωνα με τον Samuel Huntington.⁴⁶

Η ιστορία έχει δείξει ότι η αποικιοκρατία είναι ουσιαστικά η σχέση κυρίαρχου και καταπιεσμένου και δεν είναι οριστική εκτός κι αν η κυρίαρχη δύναμη είναι αμείλικτη και απολύτως δεσμευμένη στη διατήρηση της υπεροχής όπως σε διάφορες ιστορικές περιπτώσεις που αφορούν την καταστροφή ή τον εκτοπισμό λαών⁴⁷. Κατά την αποικιοποίηση οι μητροπόλεις μετά την στρατιωτική κατάκτηση εξανάγκασαν τους γηγενείς πληθυσμούς σε υποταγή με όπλα την εκπαίδευση και την ιδεολογία τους. Τα όπλα αυτά χρησιμοποιήθηκαν για την αφύπνιση και την αντίδραση των λαών των αποικιών. Η ανεξαρτησία, η ελευθερία, η δικαιοσύνη και η συμμετοχή στα αγαθά γίνονται τα σύμβολα της αποαποικιοποίησης.

Μετά την αποαποικιοποίηση και για να ξεπεράσουν οι πρόσφατα απελευθερωθείσες χώρες τον σκόπελο της διεθνούς αντιπαράθεσης ΗΠΑ και ΕΣΣΔ, στράφηκαν στην σκέψη της δημιουργίας ενός τρίτου πόλου αρχικά με την αντιαποικιοκρατική συνδιάσκεψη στο Μπαντούγκ το 1955 και μετέπειτα με την διάσκεψη από 1 έως 6 Σεπτεμβρίου του 1961 στο Βελιγράδι του Κινήματος των Αδελφωτών.

Η μετααποικιακή εμπλοκή της Ιταλίας και της Γαλλίας απέναντι στις χώρες του Μαγκρέμπ, φαίνεται στην πολιτική που ακολούθησαν μετά την αποαποικιοποίηση απέναντι στις πρώην αποικίες τους χρησιμοποιώντας την πολιτική επιρροή, την οικονομία, την εκπαίδευση και τις επενδύσεις.

3.2 Μετααποικιακή Λιβύη. Η Λιβύη, το 1943 όπως ήδη αναφέρθηκε, κέρδισε την ανεξαρτησία της. Είχε το πιο επιβλητικό ποσοστό εποίκων την παραμονή του Δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου με περίπου 160.000 Ιταλούς σε λιγότερο από ένα εκατομμύριο πληθυσμού.

---

⁴⁵ Τα κράτη αμέσως μετά την απελευθέρωση τους εγγράφονταν μέλη

⁴⁶ Πολιτικός επιστήμονας του Πανεπιστημίου Harvard.

⁴⁷ Timothy John Walker, *The Maghreb, The French and imperial pretext*, Montana, 2006, p.26.

Το 1940, ο Ιντρίς Αλ Σενούσι με μια ομάδα Λίβυων αξιωματούχων συναντήθηκε στο Κάιρο και συμφώνησε να παράσχει υποστήριξη στους Βρετανούς στη Βόρεια Αφρική με την υπόσχεση ότι οι Βρετανοί θα υπερασπίζονταν την ανεξαρτησία της Λιβύης στο τέλος του πολέμου. Οπλισμένοι και εκπαιδευμένοι στην Αίγυπτο, η «Λιβυκή Αραβική Δύναμη» πολέμησε υπό Βρετανική διοίκηση με σημαία της φυλής Σανούσι (Sanusi).

Το 1949, η Ιταλία προωθούσε ένα σχέδιο (Bevin-Sforza) σύμφωνα με το οποίο η Κυρηναϊκή θα παρέμενε υπό βρετανική προστασία, θα διατηρούσε η Ιταλία τον έλεγχο της Τριπολιτανίας και η Φεζάν θα ελεγχόταν από τη Γαλλία, ενώ οι επαρχίες θα ενοποιούνταν σταδιακά με την έγκριση του ΟΗΕ. Το σχέδιο αρχικά είχε την υποστήριξη από τα Ηνωμένα Έθνη, αλλά επικαλούμενα την αποδοκιμασία των Αράβων σε αυτό δεν προτιμήθηκε⁴⁸. Η απόφαση να απορριφθεί το σχέδιο υπέρ μιας μοναρχίας της φυλής Σανούσι ταίριαζε ξεκάθαρα στα Βρετανικά και Αμερικανικά συμφέροντα να ενεργήσουν γρήγορα για τη δημιουργία ενός φιλικού ανεξάρτητου κράτους και την δημιουργία στρατηγικής εταιρικής σχέσης στον επικείμενο Ψυχρό Πόλεμο. Η εξωτερική πολιτική της Βρετανίας για τη Λιβύη είχε την άποψη ότι «*η δύναμη που ελέγχει αυτή την περιοχή κάθεται καβάλα στους θαλάσσιους δρόμους της Ανατολικής Μεσογείου και μπορεί να απειλήσει την κοιλάδα του Νείλου από ξηρά και αέρα*».

Η σχέση μεταξύ του Ιντρίς και της Βρετανίας επιδείνωσε τις περιφερειακές εντάσεις μεταξύ Κυρηναϊκής και Τριπολιτανίας. Η ακραία φτώχεια της περιοχής μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο συνέβαλε στην δυσκολία διαμόρφωσης ενός σχεδίου για το νέο κράτος.

Την παραμονή της ανεξαρτησίας, η Παγκόσμια Τράπεζα κατέταξε τη Λιβύη ως μία από τις φτωχότερες χώρες στον κόσμο και με πληθυσμό μόλις ενός εκατομμυρίου. Η Ιταλική αποικιακή κατοχή, κατέστρεψε ουσιαστικά τις θεσμικές δομές από την Οθωμανική περίοδο, απέτυχε να δημιουργήσει ένα εκπαιδευτικό σύστημα και άφησε τους πληθυσμούς της ενδοχώρας της Λιβύης με διάχυτη δυσπιστία στους μηχανισμούς του σύγχρονου κράτους. Η μοναρχία των Σανούσι αντιπροσώπευε για κάποιους το αποικιακό παρελθόν, υπαγόμενη σε ξένα συμφέροντα. Ο Αραβοϊσραηλινός πόλεμος του 1967 επιδείνωσε τη δεδομένη δυσαρέσκεια.

---

⁴⁸ Eileen Ryan, *Italy and the Sanusiyya: Negotiating Authority in Colonial Libya, 1911-1931*, Columbia University, 2012.

Η Ιταλία μπόρεσε να εξασφαλίσει τα δικαιώματα των αποίκων της στη Λιβύη. Με την Ιταλολιβυκή συμφωνία της 2 Οκτωβρίου 1956, που επικυρώθηκε στην Ιταλία στις 17 Αυγούστου 1957, σχετικά με τα εκκρεμή μετα-αποικιακά θέματα στη Λιβύη, η Ιταλία απέτρεψε τυχόν Λιβυκές απαιτήσεις. Ο βασιλιάς Ίντρις ασχολούνταν με τα πετρελαϊκά συμφέροντα της χώρας του, παρά με το αποικιακό παρελθόν της Λιβύης. Το 1961, η Libyan -American Oil Company ξεκίνησε την εξαγωγή πετρελαίου.

Το 1969, το πραξικόπημα του συνταγματάρχη Μουαμάρ Καντάφι ανέτρεψε τη μοναρχία του βασιλιά Ίντρις Αλ Σενούσι και εγκαίνιασε ένα νέο καθεστώς. Η Λιβύη μετονομάζεται σε Λαϊκή Αραβική Λιβυκή και Σοσιαλιστική Τζαμαχίρια⁴⁹. Η πολιτική του Καντάφι είχε στόχο την αποαποικιοποίηση και την απομάκρυνση από τις δυτικές δυνάμεις. Ο Καντάφι χρησιμοποίησε γρήγορα τη μνήμη του Ιταλικού αποικιακού παρελθόντος για τη δημιουργία εθνικής συναίνεσης. Οι Ιταλοί θα έπρεπε να εγκαταλείψουν το Λιβυκό έδαφος σε περίοδο ενός έτους από την 1^η Σεπτεμβρίου 1969 (πραξικόπημα Καντάφι) έως την 30 Οκτωβρίου 1970. Για αυτούς που γεννήθηκαν και μεγάλωσαν στη Λιβύη, η επιστροφή στην Ιταλία δεν ήταν εναλλακτική γιατί η Ιταλία εκπροσωπούσε τη χώρα καταγωγής αλλά όχι την πατρίδα τους.

Δεδομένου ότι ο συνταγματάρχης Καντάφι, ο ηγέτης της επανάστασης κατά της λιβυκής μοναρχίας, θεωρούσε την πολιτική του ως την τέλεια μορφή διακυβέρνησης, κάθε διαφωνία σε αυτή θα σήμαινε προδοσία, αυτό έφερε το αντίθετο αποτέλεσμα και αντί για μία στροφή προς τη δημοκρατία ήρθε η δικτατορία. Ως αποτέλεσμα, για τα επόμενα σαράντα χρόνια, οι Λίβυοι ζούσαν κάτω από μια απολυταρχία. Σύμφωνα με την πολιτική του Καντάφι, η Λιβύη θα γινόταν ένα ριζοσπαστικό, αντιιμπεριαλιστικό κράτος. Μια εκστρατεία εξάλειψης των αντιφρονούντων, των «αδέσποτων σκυλιών της επανάστασης», την οδήγησε σύντομα σε διπλωματική απομόνωση. Η Βρετανία διέκοψε τις διπλωματικές σχέσεις το 1984 μετά τον πυροβολισμό και τη δολοφονία μιας αστυνομικού έξω από τη λιβυκή πρεσβεία στο Λονδίνο. Οι Ηνωμένες Πολιτείες επέβαλαν ακόμη πιο αυστηρές κυρώσεις από το 1971 και μετά, βομβάρδισαν την Τρίπολη και τη Βεγγάζη ως αντίποινα για την φερόμενη συμμετοχή της Λιβύης στην τρομοκρατία το 1986 και το 1991 με ψήφισμα των Ηνωμένων Εθνών απομόνωσαν τη χώρα. Ο Καντάφι το 1975, είχε υπογράψει συμφωνία συνεργασίας με τη Σοβιετική Ένωση.

---

⁴⁹ Κεφαλά Β (2015). *Βόρεια Αφρική, εσωτερική πολιτική/περιφερειακές και διεθνείς σχέσεις*, εκδ. Παπαζήση, σελ. 218.

Για τον Καντάφι η «λαϊκή εξουσία» και η «άμεση δημοκρατία» σήμαιναν στην πραγματικότητα ότι ήταν ο ίδιος ο μόνος παράγοντας που καθόριζε και αποφάσιζε για τα πάντα. Ως αποτέλεσμα, η Λιβύη δεν ανέπτυξε γραφειοκρατικό σύστημα με τη συμβατική έννοια ενός οργανισμού που καθόριζε και εκπλήρωνε τους στόχους του κράτους σύμφωνα με μια συμφωνημένη πολιτική στρατηγική. Μέσα σε αυτή την κατάσταση το ισλαμικό στοιχείο ανέπτυξε την επιρροή του αντιπαραβάλλοντας την δύναμη των διαφορετικών φυλών έναντι της ούμμης του Καντάφι.

Μετά την πτώση του τείχους του Βερολίνου, η σχέση μεταξύ Ιταλίας και Λιβύης πέρασε από διάφορες φάσεις. Αρχικά η Ιταλία επεδίωξε την υποστήριξη της Λιβύης στο εμπάργκο που της επιβλήθηκε από τις ΗΠΑ το 1992. Από το 2001, η Ιταλία ευθυγραμμίστηκε πλήρως με την Αμερικανική εξωτερική πολιτική. Το 2004 αποκαθίστανται οι σχέσεις μεταξύ της Λιβύης και των ΗΠΑ με σκοπό την εξουδετέρωση της ισλαμικής τρομοκρατίας. Το 2008, υπογράφηκε η συμφωνία «φιλίας και συνεργασίας» μεταξύ Ιταλίας και Λιβύης, από τον Ιταλό πρωθυπουργό Σίλβιο Μπερλουσκόνι και τον Καντάφι. Η Ιταλία και η Λιβύη δεσμεύτηκαν να συνεργαστούν για να αποτρέψουν την παράνομη μετανάστευση στις χώρες προέλευσης. στην τελευταία περίπτωση, η Ιταλία ανέλαβε την ευθύνη για την αποικιακή κατοχή της και συμφώνησε να αποζημιώσει τη Λιβύη δεσμευόμενη να κατασκευάσει βασική υποδομή στη χώρα για συνολικά 5 δισεκατομμύρια δολάρια για 20 χρόνια. Σε αντάλλαγμα, η Ιταλία απέκτησε καθεστώς ευνοούμενου εμπορικού εταίρου με την πλούσια σε πετρέλαιο χώρα. Η ενεργειακή εταιρεία ENI κατάφερε το 2007 να παρατείνει τη σύμβασή της μέχρι το 2042 για το πετρέλαιο και έως το 2047 για το φυσικό αέριο.

Το 2011, μετά από εμφύλιες συγκρούσεις και την διεθνή στρατιωτική επέμβαση με πρωτοβουλία της Γαλλίας, το καθεστώς του Συνταγματάρχη Καντάφι ανατράπηκε και ο ίδιος δολοφονήθηκε. Το 2014, ξεκίνησε εμφύλιος πόλεμος στη Λιβύη και με αυτόν τον τρόπο οδηγούμαστε στις σύγχρονες εξελίξεις όπου η Λιβύη κινδυνεύει να αποτελεί ένα αποτυχημένο κράτος με τις κοσμικές και ισλαμικές δυνάμεις να μάχονται για την εξουσία σε ένα περιβάλλον κατακερματισμένο από τα συμφέροντα των διαφόρων φυλών και την εμπλοκή εξωγενών παραγόντων από μισθοφόρους μέχρι χορηγείες άλλων κρατών σε ένοπλες ομάδες.

3.3 Μετααποικιακή Αλγερία. Η Γαλλία παραχώρησε επίσημα την ανεξαρτησία στην **Αλγερία** στις 3 Ιουλίου 1962. Η Λαϊκή Δημοκρατία της Αλγερίας

ανακηρύχθηκε στις 25 Σεπτεμβρίου 1962 και ο Αχμέντ Μπεν Μπέλα εξελέγη πρόεδρος με πενταετή θητεία στις 10 Σεπτεμβρίου 1963, όμως ανατράπηκε από στρατιωτικό πραξικόπημα υπό τον συνταγματάρχη Χαρί Μπουμεντιέν (Hourì Boumedienne) στις 19 Ιουνίου 1965. Η ιστορία της Αλγερίας και μετά την απελευθέρωση της ακολουθεί μία πορεία θυελλώδης για την οποία καθοριστικό ρόλο έχει ο στρατός ο οποίος και θεωρεί τον εαυτό του ως τον θεματοφύλακα των εξελίξεων. Ο Χαρί Μπουμεντιέν αναβάθμισε τις μυστικές υπηρεσίες σε στήριγμα του καθεστώτος του. Στο τέλος της δεκαετίας του 1970, η Αλγερία ήταν ηγέτης του Κινήματος των Αδέσμευτων, δίπλα στην Αίγυπτο και τη Γιουγκοσλαβία, και το πρότυπο της επιτυχημένης εθνικής απελευθέρωσης από την αποικιακή κυριαρχία με υψηλό βιοτικό επίπεδο εξαιτίας των πετρελαϊκών εσόδων.

Το 1979, ο συνταγματάρχης Τσαντλί Μπεντζεντίντ (Chadli Bendjedid) εξελέγη πρόεδρος. Η αστυνομία κατέστειλε διαδηλώσεις φοιτητών στο Αλγέρι τον Απρίλιο του 1980, με αποτέλεσμα τον θάνατο περίπου 32 ανθρώπων⁵⁰. Η κυβέρνηση κήρυξε κατάσταση έκτακτης ανάγκης μετά την έκρηξη βίας σε ολόκληρη τη χώρα από 5 έως 12 Οκτωβρίου 1988 που έφερε τον θάνατο σε 500 ανθρώπους. Οι ταραχές έφεραν συνταγματικές μεταρρυθμίσεις και την έναρξη του πολυκομματικού συστήματος με την ίδρυση και ισλαμικών κομμάτων.

Το 1989, ιδρύθηκε το Ισλαμικό Μέτωπο Σωτηρίας (Front Islamique du Salut – FIS) το οποίο και κέρδισε τις περιφερειακές εκλογές το ίδιο έτος και στην συνέχεια τις βουλευτικές εκλογές. Όπως είπαν οι Αλγερινοί, «Le FIS est le fils de l'FLN», — ένα λογοπαίγνιο στα γαλλικά που σημαίνει «Το FIS είναι ο γιος του FLN». Η πτώση του σοβιετικού κόσμου έδωσε ακόμη μεγαλύτερη δύναμη στους ισλαμιστές. Ο Πρόεδρος Μπεντζεντίντ αναγκάστηκε να παραιτηθεί στις 11 Ιανουαρίου 1992 και μια στρατιωτική ομάδα υπό τον Μωχάμεντ Μπουντιάφ ανέλαβε τον έλεγχο της κυβέρνησης, ακύρωσε τα αποτελέσματα των βουλευτικών εκλογών και έθεσε τα ισλαμικά κόμματα εκτός νόμου. Αυτά έφεραν και την έναρξη του εμφυλίου πολέμου. Το 1992, η κυβέρνηση των ΗΠΑ επέβαλε στρατιωτικές κυρώσεις (εμπάργκο όπλων) κατά της Αλγερινής κυβέρνησης.

---

⁵⁰ [https://uca.edu/politicalscience/dadm-project/middle-eastnorth-africapersian-gulf-region/algeria-1962-present/\(26/2/22\)](https://uca.edu/politicalscience/dadm-project/middle-eastnorth-africapersian-gulf-region/algeria-1962-present/(26/2/22))

Το 1994, ιδρύθηκε ο Ισλαμικός Στρατός Σωτηρίας (Armée Islamique du Salut – AIS), η ένοπλη πτέρυγα του FIS. Εκπρόσωποι αντιπολιτευόμενων πολιτικών κομμάτων συζήτησαν με την κυβέρνηση στο Σαντ Ετζίντιο της Ιταλίας, το πλαίσιο για την ειρήνη και τον τερματισμό του εμφυλίου πολέμου στην Αλγερία. Ένας εμφύλιος πόλεμος ο οποίος μέσω της σύγκρουσης των ενόπλων ισλαμιστών με τις καθεστωτικές δυνάμεις, ανέδειξε το Ισλάμ σε σημαντικό πολιτικό παράγοντα. Το Ισλάμ ως πολιτικός παράγοντας σχετίζεται στην ακραία του μορφή με τον εξτρεμιστικό φονταμενταλισμό ο οποίος δημιουργείται συχνά ως αντίδραση σε καταπιεστικά καθεστώτα.

Ο Λιαμίν Ζερούάλ (Lamine Zeroual) εξελέγη πρόεδρος το 1995. Ο Οργανισμός Αφρικανικής Ενότητας (OAU) και ο Σύνδεσμος των Αραβικών Κρατών (LAS) έστειλαν παρατηρητές για να παρακολουθήσουν τις προεδρικές εκλογές. Το AIS/FIS ανακοίνωσε μονομερή κατάπαυση του πυρός τον Οκτώβριο του 1997.

Το 1998, ο ΟΗΕ έστειλε μια διερευνητική αποστολή με επικεφαλής τον Μάριο Σοάρες (Mario Soares) για να ερευνήσει τη βία στην Αλγερία. Το 1999, ο Αμπντελαζίζ Μπουτεφλίκα (Abdelaziz Bouteflika) εξελέγη πρόεδρος και πρόσφερε αμνηστία στους ισλαμιστές μαχητές που παραδόθηκαν. Το AIS διαλύθηκε επίσημα στις 11 Ιανουαρίου 2000, ενώ η κυβέρνηση ανέφερε ότι σχεδόν το 80% των ισλαμιστών μαχητών της χώρας είχαν αποδεχτεί την προσφορά αμνηστίας και είχαν αφήσει τα όπλα τους (2.500 μέλη του AIS).

Το 2002, η κυβέρνηση των ΗΠΑ ήρε τις στρατιωτικές κυρώσεις (εμπάργκο όπλων) και συμφώνησε να παράσχει στρατιωτική βοήθεια στην κυβέρνηση της Αλγερίας. Δημοψήφισμα για την εθνική συμφιλίωση διεξήχθη στις 29 Σεπτεμβρίου 2005. Περίπου το 97% ψήφισαν υπέρ της συμφιλίωσης

Διαδηλώσεις κατά του προέδρου Μπουτεφλίκα ξεκίνησαν στη βόρεια Αλγερία στις 16 Φεβρουαρίου 2019. Οι διαδηλώσεις, οι οποίες οργανώθηκαν από το κίνημα Χιράκ εξαπλώθηκαν σε ολόκληρη τη χώρα. Στις 11 Μαρτίου 2019, ο πρόεδρος Μπουτεφλίκα απέσυρε την υποψηφιότητά του για πέμπτη θητεία ως πρόεδρος, αλλά οι διαδηλώσεις συνεχίστηκαν. Ο πρόεδρος παραιτήθηκε στις 2 Απριλίου 2019 και ο Αμπντελματζίντ Τεμπούν (Abdelmajid Tebboune) εξελέγη πρόεδρος στις 12 Δεκεμβρίου 2019. Διαδηλώσεις κατά της κυβέρνησης και του στρατού της Αλγερίας πραγματοποιήθηκαν τον Φεβρουάριο του 2021 σε όλη τη χώρα. Η Αλγερία αυτή τη στιγμή μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια «δημοκρατία της πρόσοψης», με

περιορισμένες προσωπικές ελευθερίες υπό μια αυταρχική και σκληρή προεδρία στην οποία η διοίκηση ωθείται σε δράση και μερική απελευθέρωση ελευθεριών μόνο ως αποτέλεσμα ταραχών.

Στην οικονομία, η Αλγερία σήμερα είναι μια χώρα «μεσαίου εισοδήματος» με εξωτερικό χρέος εξαιρετικά χαμηλό στο 2% περίπου του ΑΕΠ. Η αλγερινή οικονομία βασίζεται στην εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων με την κρατική εταιρεία Sonatrach. Ο αγωγός φυσικού αερίου TransMed συνδέει την Αλγερία με την Ιταλία, μέσω της Τυνησίας με την ENI σε σημαντικό ρόλο στις σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών. Το εμπόριο με την Γαλλία τριπλασιάστηκε μεταξύ 1999 και 2013, καθιστώντας την Αλγερία τον κορυφαίο εμπορικό εταίρο⁵¹ της Γαλλίας στην Αφρική. Η Γαλλία παρέμεινε ο δεύτερος μεγαλύτερος εταίρος της Αλγερίας το 2019, με 4,98 δισ. ευρώ σε εξαγωγές. Οι Γαλλικές επιχειρήσεις απασχολούν σχεδόν 40.000 άτομα σε περίπου 500 εταιρείες που δραστηριοποιούνται στη Αλγερία. Η Κίνα και η Ρωσία είναι σημαντικοί μη δυτικοί εταίροι για την Αλγερία. Το 2019, το 17% των εισαγωγών από την Αλγερία προέρχονταν από την Κίνα (έναντι 12% το 2009), η οποία έχει μια καλά εδραιωμένη κοινότητα στη χώρα (40.000 υπήκοοι). Οι δεσμοί μεταξύ Ρωσίας και Αλγερίας επικεντρώνονται σχεδόν αποκλειστικά στον αμυντικό τομέα, με εξαίρεση το ρωσικό εμβόλιο που κυκλοφόρησε για την καταπολέμηση του ιού covid-19 στην Αλγερία.

3.4 Μετααποικιακό Μαρόκο. Μετά την ανεξαρτησία, ο Μωάμεθ Ε' προχώρησε στην οικοδόμηση συνταγματικής μοναρχίας. Ο συνδυασμός της εσωτερικής αποδοχής και της φιλοδυτικής πολιτικής επέτρεψαν την σταθερότητα στο Μαρόκο. Το 1976, η Ισπανία παραχώρησε τη Δυτική Σαχάρα στο Μαρόκο και τη Μαυριτανία και το μέτωπο Πολισάριο ανακοίνωσε την ανεξαρτησία της Δυτικής Σαχάρας. Το 1988, το Μαρόκο και το Μέτωπο Πολισάριο συμφώνησαν σε ένα ειρηνευτικό σχέδιο του ΟΗΕ για την κατάπαυση του πυρός, το οποίο τέθηκε σε ισχύ το 1991. Το 1999, ανάλαβε την εξουσία ο Βασιλιάς Μωάμεθ ΣΤ'.

Το 2004, οι Ηνωμένες Πολιτείες όρισαν το Μαρόκο ως σημαντικό σύμμαχο εκτός του ΝΑΤΟ ως αναγνώριση των προσπαθειών του να αναχαιτίσει τη διεθνή τρομοκρατία, ενώ το 2006 τέθηκε σε ισχύ για τα δύο κράτη μια συνολική διμερής συμφωνία ελεύθερου εμπορίου. Το Μαρόκο ήταν ιδιαίτερα σημαντικός σύμμαχος για τις ΗΠΑ και κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Η στήριξη των ΗΠΑ ήταν

---

⁵¹ <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/algeria/> (4/3/22).

σημαντική και λόγω των συνοριακών διαφορών του Μαρόκου με την Ισπανία αλλά και με την Αλγερία.

Τα τελευταία χρόνια, η πρόοδος της χώρας προς τις κοινωνικές ελευθερίες ήταν αργή (ελευθερία των μέσων ενημέρωσης, δικαστική ανεξαρτησία και καταπολέμηση της διαφθοράς). Αντίθετα υπήρξε βελτίωση στις υποδομές της χώρας και στον προσανατολισμό της οικονομίας σε ένα φιλελεύθερο μοντέλο το οποίο όμως δεν μπορεί να ακολουθήσει η μεγάλη μάζα των πολιτών που στρέφεται στην παραοικονομία.

Στις 20 Φεβρουαρίου 2011, χιλιάδες Μαροκινοί σε όλη τη χώρα συμμετείχαν σε διαδηλώσεις. Οι Μαροκινοί ζήτησαν μία συνταγματική μοναρχία στην οποία ο βασιλιάς βασιλεύει αλλά δεν κυβερνά. Η μοναρχία έλαβε δύο βασικές πρωτοβουλίες⁵², η πρώτη ήταν οι συνταγματικές μεταρρυθμίσεις που εγκρίθηκαν με λαϊκό δημοψήφισμα και η δεύτερη ήταν οι πρόωρες κοινοβουλευτικές εκλογές τον Νοέμβριο του 2011 στις οποίες το σημαντικότερο κόμμα της αντιπολίτευσης, κέρδισε το μεγαλύτερο μερίδιο εδρών⁵³.

Το Μαρόκο, επέστρεψε στην Αφρικανική Ένωση το 2017 από όπου είχε αποχωρήσει το 1984.

Το Μαρόκο διατηρεί ιδιαίτερα καλές σχέσεις με την Γαλλία από την στιγμή της ανεξαρτησίας του⁵⁴. Η Γαλλία είναι ένας από τους κορυφαίους οικονομικούς εταίρους του Μαρόκου στους τομείς του εμπορίου και των επενδύσεων. Οι εξαγωγές του Μαρόκου στη Γαλλία αυξήθηκαν κατά 52% μεταξύ 2012 και 2017 ενώ το 2017 η Γαλλία κατέγραψε το 31,4% (737 εκατ. ευρώ) των συνολικών καθαρών άμεσων ξένων επενδύσεων (ΑΞΕ) που έλαβε το Μαρόκο και αντίστοιχα το 35% το 2019. Στον τομέα της εκπαίδευσης, υπάρχουν 39 γαλλικά εκπαιδευτικά ιδρύματα στο Μαρόκο και 38.000 Μαροκινοί φοιτητές στη Γαλλία. Η Γαλλία υποστηρίζει επίσης το Μαρόκο και στις σχέσεις του⁵⁵ με την Ε.Ε.

---

⁵² <https://www.bti-project.org>. (4/3/22)

⁵³ Νικητής αναδείχτηκε το μετριοπαθές Ισλαμικό κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης

⁵⁴ <https://www.diplomatie.gouv.fr>(4/3/22)

⁵⁵ <https://theArabweekly.com/frances-presidency-eu-council-likely-serve-ties-morocco>.(5/3/22)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Η Περίπτωση της Τυνησίας

4.1 Τυνησία. Η Συντακτική Συνέλευση ανακήρυξε τη Δημοκρατία της Τυνησίας στις 25 Ιουλίου 1957 και εξέλεξε τον Χαμπίμπ Μπουργκίμπα ως πρόεδρο, ο οποίος παρέμεινε στην θέση του έως το 1987. Η Γαλλική κυβέρνηση μεταβίβασε τον έλεγχο της ναυτικής βάσης Μπιζέρτα (Bizerte) στην κυβέρνηση της Τυνησίας το 1963. Το 1980, μέλη της Τυνησιακής Ένοπλης Αντίστασης (Résistance Armée Tunisienne - RAT) επιτέθηκαν στην πόλη Γκάφσα (Gafsa), υπό τις ευλογίες της Λιβυκής κυβέρνησης. Η γαλλική κυβέρνηση παρείχε στρατιωτική βοήθεια (στρατιωτικά αεροπλάνα μεταφοράς και στρατιωτικούς συμβούλους) για την υποστήριξη της κυβέρνησης και ανέπτυξε οκτώ πολεμικά πλοία στα ανοιχτά της Τυνησίας στις 30 Ιανουαρίου 1980. Ο Χαμπίμπ Μπουργκίμπα διατήρησε στενές σχέσεις τόσο με τη Γαλλία όσο και με τις ΗΠΑ.

Ο Μπέν Αλί, ανέλαβε την προεδρία στις 7 Νοεμβρίου 1987 όπου και παρέμεινε έως το 2011. Η άρνηση νομιμοποίησης του ισλαμικού κινήματος έφερε τις ισλαμικές ομάδες να δρουν σε κατάσταση παρανομίας. Κυβερνητικές δυνάμεις και ισλαμιστές μαχητές συγκρούστηκαν νότια της Τύνιδας στις 24 Δεκεμβρίου 2006 και στις 3 Ιανουαρίου 2007.

Στις 17 Δεκεμβρίου 2010, ο Μοχάμεντ Μπουαζίζι, ένας πλανόδιος πωλητής, αυτοπυρπολήθηκε δημόσια στην πόλη Σίντι Μπουζίντ (Sidi Bouzid). Ο Πρόεδρος Μπέν Αλί μετά από μεγάλες διαδηλώσεις, κήρυξε κατάσταση έκτακτης ανάγκης και έφυγε από τη χώρα για τη Σαουδική Αραβία στις 14 Ιανουαρίου 2011.

Στην αναζήτησή για εξηγήσεις για το λεγόμενο τυνησιακό παράδοξο υπό τον Μπεν Αλί, μια χώρα με συγκριτικά υψηλά επίπεδα κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης, αλλά μαστιζόμενη από την απουσία μιας κοινωνίας πολιτών που θα μπορούσε να πιέσει για πολιτική φιλελευθεροποίηση, αλλά και η ανάπτυξη άτυπων και εξωθεσμικών πολιτικών δραστηριοτήτων που υπήρχαν ακόμη και κάτω από την έντονη πολιτική καταστολή συνέβαλαν ξεκάθαρα στην πρώτη επανάσταση από κάτω προς τα πάνω του Αραβικού κόσμου.

Στις 15 Ιανουαρίου 2011, το Συνταγματικό Δικαστήριο διόρισε τον πρόεδρο της Βουλής των Αντιπροσώπων Φουάντ Μ' Μπαζάα, προσωρινό πρόεδρο της Τυνησίας. Στις 14 Φεβρουαρίου, η προσωρινή κυβέρνηση παρέτεινε επ' αόριστον την

κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Στις 25 Φεβρουαρίου, οι κυβερνητικές δυνάμεις συγκρούστηκαν με διαδηλωτές στην Τύνιδα. Στις 27 Φεβρουαρίου, ανέλαβε πρωθυπουργός⁵⁶ ο Μπέζι Κάιντ Εσέμπσι. Περίπου 8.000 Τυνήσιοι, κυρίως ισλαμιστές σαλαφιστές, διαδήλωσαν υπέρ της δημιουργίας ενός ισλαμικού κράτους στην Τύνιδα στις 25 Μαρτίου 2012. Στις 26 Σεπτεμβρίου 2013, χιλιάδες διαδηλωτές ζήτησαν την παραίτηση της κυβέρνησης. Ο Εσέμπσι, έγινε πρόεδρος στις 31 Δεκεμβρίου 2014. Το 2016, τα δύο ηγετικά κόμματα, το Νίντα Τούνς (Nidaa Tounes) και το Εννάχντα (Ennahda), αποφάσισαν να σχηματίσουν μια κυβέρνηση εθνικής ενότητας, μια απόφαση που αργότερα ονομάστηκε «η Συμφωνία της Καρχηδόνας»⁵⁷. Στις 29 Νοεμβρίου 2016, αρκετές χώρες και διεθνείς οργανισμοί έδωσαν χρηματική βοήθεια στην κυβέρνηση της Τυνησίας⁵⁸. Στις 10 Μαΐου 2017, ο Πρόεδρος διέταξε τα κυβερνητικά στρατεύματα να προστατεύσουν τις εγκαταστάσεις παραγωγής φωσφορικών αλάτων, φυσικού αερίου και πετρελαίου μετά από διαδηλώσεις στην επαρχία Τατάουιν (Tatouine) στη νότια Τυνησία.

Στις 23 Οκτωβρίου 2019, ο Κάις Σάγεντ (Kais Saied), εξελέγη πρόεδρος και σχηματίστηκε κυβέρνηση⁵⁹ συνασπισμού. Στις 15 Ιανουαρίου 2021, βίαιες διαδηλώσεις και ταραχές για τη φτώχεια, την ανεργία, τη διαφθορά και την αστυνομική βία σημειώθηκαν στην Τύνιδα, την Κασερίν, τη Γκάφσα, τη Σούς, το Μοναστήρι και άλλες πόλεις. Στις 15 Ιουνίου 2021, ο Πρόεδρος Σάγεντ κάλεσε σε διάλογο τα πολιτικά κόμματα για τη δημιουργία ενός νέου πολιτικού συστήματος και την τροποποίηση του συντάγματος. Στις 25 Ιουλίου 2021, ο Πρόεδρος Σάγεντ ανέστειλε το κοινοβούλιο μετά από βίαιες διαμαρτυρίες για τον χειρισμό της πανδημίας Covid-19 από την κυβέρνηση. Τον Οκτώβριο του 2021 ο Τυνήσιος Πρόεδρος ενέκρινε τον σχηματισμό κυβέρνησης με πρωθυπουργό τη Νάζλα Μπουντάν. Είναι πρώτη φορά που αναλαμβάνει γυναίκα πρωθυπουργός και μάλιστα χωρίς ιδιαίτερη εμπειρία σε τέτοια καθήκοντα.

---

⁵⁶ Διεξήχθησαν βουλευτικές εκλογές στις 23 Οκτωβρίου 2011 και το κίνημα Ennahda κέρδισε 89 από τις 217 έδρες της Συντακτικής Συνέλευσης.

⁵⁷<https://revdem.ceu.edu/2021/10/02/is-democracy-in-tunisia> [https://revdem.ceu.edu/2021/10/02/is-democracy-in-tunisia-threatened-or-is-it-on-the-way-to-consolidation/\(7/3/22\)](https://revdem.ceu.edu/2021/10/02/is-democracy-in-tunisia-threatened-or-is-it-on-the-way-to-consolidation/(7/3/22))

⁵⁸[https://uca.edu/politicalscience/dadm-project/middle-eastnorth-africapersian-gulf-region/tunisia-1956-present/\(7/3/22\)](https://uca.edu/politicalscience/dadm-project/middle-eastnorth-africapersian-gulf-region/tunisia-1956-present/(7/3/22))

⁵⁹ Στις βουλευτικές εκλογές που διεξήχθησαν στις 6 Οκτωβρίου 2019 το κίνημα Ennahda κέρδισε 52 έδρες στη Συνέλευση των Αντιπροσώπων του Λαού, η Καρδιά της Τυνησίας (Au Cœur de la Tunisie – CT) κέρδισε 38 έδρες.

Επιστρέφοντας στις πολιτικές εξελίξεις του 2011, η κυβέρνηση εθνικής ενότητας που ανέλαβε τη διοίκηση της χώρας έσπευσε να βελτιώσει το κλίμα με άρση της λογοκρισίας των μέσων ενημέρωσης και των κοινωνικών δικτύων, νομιμοποίηση όλων των πολιτικών κομμάτων και επιδότηση για νέους άνεργους πτυχιούχους. Η κοινωνία ανακάλυπτε, ανέλυε και αμφισβητούσε τον εαυτό της. Πολλαπλασιάστηκαν τα πολιτικά κόμματα, τα μέσα ενημέρωσης και οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών όλων των πεποιθήσεων, άνθησαν τα φόρουμ συζητήσεων σε ραδιοφωνικούς σταθμούς και τηλεοπτικά κανάλια. Για πρώτη φορά εμφανίστηκαν δημοσκοπήσεις και πρακτορεία δημοσκοπήσεων, που μετρούσαν το πολιτικό φάσμα, τις συγκλίσεις και αποκλίσεις του. Οι ελεύθερες και πολλαπλές συζητήσεις συνέβαλαν στην επιβεβαίωση της επιλογής της κοινωνίας ως φιλελεύθερης και δημοκρατικής⁶⁰.

Για να ηρεμήσουν την κοινωνική κατάσταση, οι διάφορες κυβερνήσεις κατέφυγαν σε μαζικές προσλήψεις δημοσίων υπηρεσιών, ενώ στήριξαν την κατανάλωση μέσω της δημιουργίας χρήματος – με κίνδυνο να αποδυναμώσουν τον παραγωγικό ιστό και να δουν τον πληθωρισμό να αυξάνεται μαζί με τα εμπορικά και δημοσιονομικά ελλείμματα. Έτσι, ο κοινωνικός θυμός που πυροδότησε τα γεγονότα του 2011, δεν έχει ακόμη και σήμερα εξαλειφθεί. Επιπλέον, ακόμη κι αν διοχετεύεται τώρα από δημοκρατικούς θεσμούς που αποδέχονται την έκφραση της λαϊκής δυσαρέσκειας, το θεσμικό σύστημα που σχεδιάστηκε για να περιορίσει τις καταχρήσεις της εκτελεστικής εξουσίας αποτυγχάνει να δώσει στην Τυνησία σταθερή κοινοβουλευτική πλειοψηφία και να επιτρέψει τις βαθιές μεταρρυθμίσεις που χρειάζεται. , πρώτα για να σταθεροποιήσει τη νομισματική κατάσταση και τελικά να απελευθερώσει πλήρως τις αναπτυξιακές της δυνατότητες. Η δυσπιστία στο κοινοβούλιο αυξήθηκε σημαντικά μεταξύ 2013, 2016 και 2018⁶¹. Η σύνθεση του κοινοβουλίου το 2019 διέφερε σημαντικά από εκείνη του 2011 και του 2014, κανένα κόμμα δεν έφτασε το 20% των ψήφων. Η οικονομία συρρικνώθηκε κατά 8,8% το 2020 και το εθνικό χρέος έφτασε στο 84% το 2021. Τα ποσοστά ανεργίας αυξήθηκαν από 15% το 2014 σε 18% το 2020. Η θεσμική ευθραυστότητα είχε προφανή αποσταθεροποιητικά αποτελέσματα, ιδίως καθώς εμπόδισε τον μετασχηματισμό της οικονομίας της Τυνησίας να καρποφορήσει – εξακολουθεί να είναι πολύ περιορισμένη

⁶⁰ [https://www.iemed.org/publication/building-a-democratic-state-the-case-of-tunisia/\(8/3/22\)](https://www.iemed.org/publication/building-a-democratic-state-the-case-of-tunisia/(8/3/22))

⁶¹ Σύμφωνα με τα στοιχεία του Arab Barometer.

από τα ενοίκια, τον ασθενή ανταγωνισμό και μια ορισμένη έλλειψη παραγωγικότητας. Η οικονομική μετάβαση δεν έχει (ακόμη) ακολουθήσει την πολιτική μετάβαση.

Ο Πρόεδρος Σαγέντ, κέρδισε το συνταγματικό δημοψήφισμα του Ιουλίου του 2022 με περισσότερο από το 94% των ψήφων. Η προσέλευση των ψηφοφόρων, ωστόσο, ήταν λιγότερο από 30%, και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Τυνησία συσσωρεύονται. Η Τυνησία διοικείται τώρα, για άλλη μια φορά, μέσω ενός συγκεντρωτικού προεδρικού συστήματος. Στις εκλογές που προκηρύχθηκαν στις 17 Δεκεμβρίου του 2022 ψήφισε μόλις το 8,8% του πληθυσμού καθώς τα αντιπολιτευόμενα κόμματα μποϊκόταραν τις εκλογές.

Η Τυνησία, έστω και μέσα από μία δύσκολη πορεία είναι η μοναδική χώρα από τις εξεταζόμενες, η οποία αρχικά ασπάζεται την δημοκρατία και προσπαθεί να εδραιώσει ένα πολίτευμα πιο κοντά στο δυτικό κόσμο από τις υπόλοιπες, διεκδικώντας παράλληλα μια κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη. Η διαφορετική εξελικτική πορεία της Τυνησίας έχει κάποια αίτια. Αυτά μπορούν να αναδειχτούν μέσω των διαφορετικών παραγόντων και επιδράσεων στην μετάβαση της χώρας από την οθωμανική κυριαρχία στην γαλλική και στην συνέχεια στην ανεξαρτησία της. Μπορούμε λοιπόν να διακρίνουμε ότι:

Η Τυνησία, ήταν μια ξεχωριστή οντότητα πριν από τον αποικισμό της που βασιζόταν σε στοιχεία πολιτισμικής ομοιογένειας και σε ιστορικά γεγονότα. Αυτά περιλάμβαναν την αραβοποίηση⁶², τη μακροπρόθεσμη σταθερότητα των συνόρων της και την κοινή ιστορία των κατοίκων της.

Η γεωγραφική⁶³ και ιστορική κληρονομιά της Τυνησίας την βοήθησε να προετοιμαστεί για τους κραδασμούς που δέχτηκε τον 19^ο αιώνα παγιδευμένη ανάμεσα σε μια επεκτεινόμενη Ευρώπη και μια παρακμάζουσα Οθωμανική Αυτοκρατορία. Είναι παράδειγμα της αλληλεπίδρασης μεταξύ αποικιοκρατίας, οριενταλισμού και εθνικισμού στο μεσογειακό πλαίσιο συνδεδεμένα με την ιστορία. Οι πρώτοι άποικοι, επηρεασμένοι από τη ρωμαϊκή ιστορία, είδαν την περιοχή ως ενιαία

---

⁶² Η Τυνησία απέκτησε δεσμούς με τον Αραβισμό πριν από την Αλγερία και το Μαρόκο, κατά τη διάρκεια της Αραβικής επέκτασης τον 7^ο αι. μ.Χ.

⁶³ Η γεωγραφία της χώρας έπαιξε σημαντικό ρόλο στους αρχαίους χρόνους, αρχικά με την Καρχηδόνα πόλη των Φοινίκων, και αργότερα ως αφρικανική επαρχία, καθώς αποτελούσε το σιτοβολώνα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.

γη με την Καρχηδόνα στο κέντρο και δορυφορικές πόλεις διάσπαρτες στην ακτή και την ενδοχώρα.

Η Τυνησία έχει μακρά παράδοση μεταρρυθμίσεων, που έχει τις ρίζες της στο μεταρρυθμιστικό κίνημα της Τυνησίας του δέκατου ένατου αιώνα υπό την ηγεσία του μεταρρυθμιστή Χαϊρεντίν πασά (1820–89). Κατά την γαλλική επέκταση, ο αγώνας για τη γη στη γαλλική Βόρεια Αφρική είχε ποικιλόμορφο αντίκτυπο στις αποικισμένες κοινωνίες. Στην πρωτογενή παραγωγή, έφερε τον εκσυγχρονισμό της⁶⁴. Πλέον τμήματα του αγροτικού πληθυσμού ήταν σε θέση να κάνουν βήματα προς την κατεύθυνση ενός επιχειρηματικού μοντέλου στη γεωργία. Επιπλέον, έγινε ο κύριος προμηθευτής φωσφορικών αλάτων της Ευρώπης.

Τη στιγμή που οι Γάλλοι κατέλαβαν την Τυνησία το 1881, η αποικιοκρατία των εποίκων βρισκόταν ήδη στη δεύτερη γενιά της στην Αλγερία. Από την μετανάστευση προέκυψε μια κοινότητα εποίκων που σκόπευαν να κάνουν την Τυνησία μόνιμη κατοικία τους⁶⁵. Η γαλλική αστική πολιτική διαμόρφωσε Γαλλικά χωριά, με όλες τις ανέσεις και την ελκυστικότητα της μητρόπολης. Εξελιζεις στα αεροπορικά ταξίδια και άνετα θέρετρα διακοπών καλούσαν τους μητροπολιτικούς τουρίστες. Η χώρα δεν ήταν πλέον απλώς στόχος οικονομικής εκμετάλλευσης, αλλά μια μόνιμη κατοικία για τους Γάλλους. Μικρότερη και πολύ πιο πυκνοκατοικημένη, η Τυνησία κατείχε έναν αναλογικά μεγάλο πληθυσμό Ευρωπαίων. Λόγω της ευρωπαϊκής επιρροής, η Τυνησία είχε πολύ καλύτερα μορφωμένο πληθυσμό από την Αλγερία ή το Μαρόκο. Οι σχετικά στενότεροι δεσμοί με την Ευρώπη σε συνδυασμό με τον σχετικά καλά μορφωμένο πληθυσμό είχε ως αποτέλεσμα πολλοί Τυνήσιοι να αναζητήσουν εκπαίδευση και εργασία στη Γαλλία και αλλού στην Ευρώπη.

Η Τυνησία έχει πλούσια ισλαμική ιστορία. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια του Γαλλικού προτεκτοράτου ανέπτυξε σταδιακά μια ισχυρή σύνδεση με τη γαλλική κοσμική κληρονομιά. Παρά το γεγονός ότι ξεκίνησε ένα έντονο κίνημα κατά της γαλλικής κατοχής και κέρδισε την ανεξαρτησία της, η Τυνησία μπόρεσε να διατηρήσει και να εφαρμόσει τις φιλογαλλικές αξίες υπό την ηγεσία του Χαμπίμπ Μπουργκούιντα. Ο Μπουργκούιντα κινητοποίησε τους Τυνήσιους μέσω του εθνικιστικού του λόγου για την οικοδόμηση του έθνους, τον εκσυγχρονισμό, την πρόοδο και την ενδυνάμωση. Η

---

⁶⁴ Μέχρι το 1930 υπολογίζεται ότι υπήρχαν 3.000 τρακτέρ και 750 συνδυασμένες θεριζοαλωνιστικές μηχανές.

⁶⁵ Ο ευρωπαϊκός πληθυσμός εκτινάχθηκε από 12.000 το 1881 σε 184.000 το 1931.

οικοδόμηση του έθνους βασίστηκε στην ενδυνάμωση των γυναικών, τη μεταρρύθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος και την εξέλιξη νέων οικονομικών στρατηγικών.

4.2 Η Στάση της Γαλλίας και της Ιταλίας στην Τυνησία. Η Γαλλία είναι ο κορυφαίος εμπορικός εταίρος της Τυνησίας. Το 2011, η γαλλική κυβέρνηση ένιωσε ότι απειλούνταν τα συμφέροντά της. Επιπλέον, η Γαλλία ανησυχούσε για την αστάθεια που μάστιζε την Τυνησία, μεταφραζόμενη περιστασιακά σε εξερχόμενη μετανάστευση και τρομοκρατία, όπως η επίθεση στη Νίκαια το 2016. Η Γαλλία δεν ενέκρινε την προσέγγιση της Τυνησίας με την Τουρκία και το Κατάρ υπό την Ενάχντα. Η κίνηση του Σάγκεντ, που παραγκωνίζει την Ενάχντα, σηματοδότησε το τέλος αυτής της εποχής και αποδυνάμωσε έναν ανταγωνιστή της Γαλλίας.

Στην οικονομία, η Γαλλία παραμένει σημαντικός εταίρος, αλλά το μερίδιό της στις εισαγωγές της Τυνησίας διαβρώνεται (14% το 2019, έναντι 21% το 2009)⁶⁶.

Η Ιταλία φαίνεται να βλέπει τη δημοκρατία στην Τυνησία ως δευτερεύον ζήτημα, εφόσον διατηρείται η σταθερότητα και δεν θίγονται τα εθνικά συμφέροντα⁶⁷ της Ιταλίας.

4.3 Αραβική Άνοιξη. Όταν αναφερόμαστε στην «αραβική άνοιξη» εννοούμε το κύμα εκείνο των εξεγέρσεων που γεννήθηκε και εξαπλώθηκε σε όλο τον αραβικό κόσμο και ανέτρεψε ή έθεσε σε μεταρρυθμίσεις τα παγιωμένα καθεστώτα της περιοχής. Τα κοινά στοιχεία που συνδέουν τους πολίτες στα αραβικά έθνη, η κοινή απελπισία απέναντι στη μη λύση στα καθημερινά προβλήματα τους και η έλλειψη προοπτικής αλλαγών και βελτίωσης αποτέλεσαν την κοινή πλατφόρμα εκτίναξης της λαϊκής δυσαρέσκειας και διεκδίκησης μίας αλλαγής των καθεστώτων. Άλλωστε και πριν το 2011 είχαμε στις χώρες της Βόρειας Αφρικής μαζικές διαδηλώσεις για τις αυξημένες τιμές των τροφίμων. Μέσα στην ίδια την περιοχή, τα επίπεδα φτώχειας και οι τεράστιες ανισότητες στην κατανομή του εισοδήματος ήταν στατικά για δεκαετίες ή είχαν επιδεινωθεί. Μεταξύ 10% και 20% των πληθυσμών των κρατών του Μαγκρέμπ ζούσαν στο επίπεδο απόλυτης φτώχειας της Παγκόσμιας Τράπεζας των 2 \$ την ημέρα και το 10% των πληθυσμών ήλεγχε περίπου το 30% του εθνικού πλούτου. Στο τέλος του 2010, οι τιμές των τροφίμων και της ενέργειας ξαφνικά κορυφώθηκαν στα

---

⁶⁶ Hakim El Karoui (2021), *Σταθερότητα στο Μαγκρέμπ: επιτακτική ανάγκη για την Ευρώπη*, Institut Montaigne.σελ.7.

⁶⁷ [\(8/3/22\)](https://carnegieendowment.org/2021/12/16/has-eu-failed-democratic-tunisia-pub-85946)

υψηλότερα επίπεδά τους και οι αυξήσεις οδήγησαν αναπόφευκτα σε μεγάλες διαμαρτυρίες.

Η λαϊκή απογοήτευση, ωστόσο, δεν περιορίστηκε μόνο στην οικονομική συγκυρία. Υπήρχε επίσης μαζική δυσαρέσκεια για την διακυβέρνηση. Από τη δεκαετία του 1990, σε μία εποχή παγκόσμιου εκδημοκρατισμού, αυτό που συνέβη σε μεγάλο μέρος του αναπτυσσόμενου κόσμου ήταν η παγκοσμιοποίηση νέων υβριδικών μορφών αυταρχικής διακυβέρνησης. Πριν τα γεγονότα του 2010/2011 η πολιτική τάξη αποτελείτο είτε από στρατιωτικοποιημένες κυβερνήσεις με επικεφαλής την μετα-αποικιακή εθνικιστική ελίτ είτε από κληρονομικές που είχαν εγκατασταθεί στις θέσεις τους από τις αποχωρούσες αποικιακές δυνάμεις. Σε ότι αφορά την κοινωνία, η στρατηγική οικειοποίησης της κοινωνίας των πολιτών περιορίζοντας παράλληλα τις ανεξάρτητες οργανώσεις πολιτών δημιούργησαν ένα ξεχωριστό αστικό τοπίο στον αραβικό κόσμο όπου οι πολιτικοί χώροι περιορίζονται, ρυθμίζονται και περικλείονται από τα καθεστώτα. Σύμφωνα με τον Steven Heydemann⁶⁸, δεν υπάρχουν μόνο αυξανόμενες ομοιότητες μεταξύ των αραβικών καθεστώτων στις στρατηγικές διακυβέρνησής τους, αλλά υπάρχει μια ευρύτερη διαδικασία σύγκλισης σε εξέλιξη που διαβρώνει την υποτιθέμενη ιδιαιτερότητα του αυταρχισμού στον αραβικό κόσμο.

Η αυτοπυρπόληση του Μοχάμεντ Μπουαζίζι έδωσε τη σπίθα και η Τυνησία την εστία στην οποία η οικονομική διαμαρτυρία μετατράπηκε σε αιτήματα για αξιοπρέπεια, ελευθερία και κοινωνική δικαιοσύνη. Στην Τυνησία υπήρχαν οι εργατικές οργανώσεις έτοιμες και ικανές να αδράξουν τη λαϊκή διάθεση οργής που προκάλεσε ο θάνατος του Μοχάμεντ Μπουαζίζι και να τη μετατρέψουν σε οργανωμένη πολιτική διαμαρτυρία. Σημαντικό ρόλο είχαν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αφού τα καθεστώτα δεν μπορούσαν να τα ελέγξουν.

Το ισλαμιστικό κίνημα Εννάχτα (Ennahda), ήταν το μεγαλύτερο κόμμα με διαφορά στη νέα Συντακτική Συνέλευση, που εξελέγη τον Οκτώβριο του 2011, και θα κυριαρχούσε στην κυβέρνηση συνασπισμού που προέκυψε από αυτήν. Οι βουλευτές της συμμετείχαν ενεργά στον σχεδιασμό ενός νέου συντάγματος που να ανταποκρίνεται και στους κοσμικούς στόχους, για διαχωρισμό της εξουσίας μεταξύ του Προέδρου της Δημοκρατίας, του αρχηγού της κυβέρνησης και της Συνέλευσης των Λαϊκών Αντιπροσώπων.

---

⁶⁸ Πολιτικός επιστήμονας και συγγραφέας με εξειδίκευση στη Μέση Ανατολή.

Στη Λιβύη, όπου το καθεστώς αντιμετώπισε διαμαρτυρίες που προκλήθηκαν κυρίως στα ανατολικά της χώρας και συνδέονταν με μακροχρόνιες κοινωνικές διαμαρτυρίες, αίτημα εκδημοκρατισμού και όχι οικονομικές δυσαρέσκειες, η αντίδραση ήταν συγκρουσιακή χωρίς να υπάρχει διάθεση συμβιβασμού για τα λαϊκά αιτήματα. Τα αίτημα για εκδημοκρατισμό μετατράπηκε σε αίτημα για αλλαγή του καθεστώτος μετά από την βία που επέδειξε το καθεστώς εις βάρος των εξεγερμένων. Η επιθετικότητα του κράτους του Καντάφι προκάλεσε μια διεθνή απάντηση την οποία ορισμένα κράτη χρησιμοποίησαν επίσης ως ευκαιρία για να επιτύχουν την αλλαγή καθεστώτος. Το αποτέλεσμα ένας εμφύλιος πόλεμος με επακόλουθα εξίσου χασοτικά.

Στην Αλγερία, η κυβέρνηση αντιμετώπισε γρήγορα τις ταραχές, λαμβάνοντας μέτρα για τις οικονομικές δυσκολίες με επιδοτήσεις καταναλωτών, που καταβλήθηκαν μέσω των άφθονων εσόδων από το πετρέλαιο. Έλαβε μέτρα ώστε τα πολιτικά κόμματα της χώρας να μην μπορούν να εκμεταλλευτούν την εκτεταμένη δυσαρέσκεια για πολιτικούς σκοπούς, αναπτύσσοντας αστυνομικές δυνάμεις με το παραμικρό σημάδι οργανωμένης διαμαρτυρίας. Η τακτική ήταν πολύ επιτυχημένη, λόγω ενός συλλογικού φόβου στην κοινωνία για επανάληψη ενός εμφυλίου πολέμου.

Το Μαρόκο ίσως έδειξε τη μεγαλύτερη ευελιξία στον περιορισμό της πολιτικής αναταραχής, γιατί το Βασιλικό Παλάτι πολύ γρήγορα συμφώνησε στα αιτήματα με βάση τα οποία η νεολαία είχε οργανώσει μεγάλες διαδηλώσεις σε όλη τη χώρα. Ο βασιλιάς αποδέχτηκε την ανάγκη για συνταγματική αλλαγή προς ένα δημοκρατικό σύστημα, αλλά στη συνέχεια σχεδίασε μια λύση που άφηνε ουσιαστικά αδιαμφισβήτητη τη δική του εξουσία. Επιπλέον, εκμεταλλευόμενος τον έμφυτο συντηρητισμό της χώρας, φρόντισε να αποδειχθούν με δημοψήφισμα οι προτεινόμενες αλλαγές, που προτάθηκαν από το Παλάτι και δεν επιβλήθηκαν από το λαϊκό αίτημα. Ουσιαστικά, επομένως, το Παλάτι μπόρεσε να παρουσιαστεί ως ο παράγοντας αλλαγής.

Τα τέσσερα κράτη της Βόρειας Αφρικής που εξετάζουμε, διαφοροποιούνται αισθητά, καθώς υπάρχουν τέσσερα διαφορετικά παραδείγματα, που ορίζονται σαφώς από τις ποικίλες απαντήσεις τους στα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης, από την αντιπαράθεση έως την επανάσταση, τη στασιμότητα και τη συνεπιλογή, καθώς προχωράμε στην περιοχή από τη Τυνησία στο Μαρόκο.

4.4 Ομοιότητες, διαφορές και συγκρίσεις μεταξύ των χωρών του Μαγκρέμπ. Οι μεγάλες δυνάμεις του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα χρησιμοποίησαν διαφορετικά σχέδια για την επίτευξη των σκοπών τους. Η Ιταλία την πλήρη διακυβέρνηση όπως και η Γαλλία στην Αλγερία με την πλήρη κυριαρχία απέναντι στον τοπικό πληθυσμό, ενώ η Γαλλία στο Μαρόκο και την Τυνησία μία πιο ήπιας μορφής διακυβέρνηση με συνεργασία και στήριξη των τοπικών αρχών. Επιπλέον για την Αλγερία είναι αρνητικό το ότι καθυστέρησε η απελευθέρωση της η οποία επιτεύχθηκε μετά από περίοδο 132 ετών αποικιοκρατίας.

Η Λιβύη, το Μαρόκο και η Αλγερία ήταν τα πιο κατακερματισμένα εδάφη, χωρίς προ-αποικιακή ελίτ με εκπαίδευση, σε αντίθεση με τον εκσυγχρονισμό που διέπνεε την Τυνησία.

Η αποικιακή εμπειρία των χωρών ήταν εξίσου διαφορετική. Αν ποτέ μια αποικιακή σχέση μπορεί να λέγεται ότι γεννήθηκε, έζησε και πέθανε στη βία, είναι η Γαλλική Αλγερία. Αντίθετα, υπήρχε μόνο σποραδική ένοπλη αντίσταση στην Τυνησία κατά την ίδρυση του προτεκτοράτου και σχεδόν καθόλου την επόμενη περίοδο πριν από την ανεξαρτησία. Στην Λιβύη η ένοπλη αντίσταση διεξήχθη μέχρι την κατάληψη της. Στην έξαρση βίας, το Μαρόκο βρίσκεται κάπου ανάμεσα στην Αλγερία και την Τυνησία-Λιβύη.

Όσον αφορά τη καταστροφή της κοινωνίας και των θεσμών, η Αλγερία ξεχωρίζει και πάλι ως η ακραία περίπτωση. Στην Αλγερία η Γαλλία κατέστρεψε ριζικά την παραδοσιακή κοινωνία και την ηγεσία της. Στην Λιβύη επίσης οι πολίτες της αντιμετώπιστηκαν ως πολίτες «δεύτερης» κατηγορίας. Στο Μαρόκο, το παραδοσιακό κράτος, η γραφειοκρατία έμεινε σε μεγάλο βαθμό ανέγγιχτη και έγινε μια υπολογισμένη προσπάθεια διατήρησης της παραδοσιακής ηγεσίας.

Στην Τυνησία η Γαλλία διευκόλυνε την εμφάνιση μιας νέας ελίτ, αλλά ταυτόχρονα το βασικό μοτίβο ήταν αυτό της σταδιακής εξέλιξης χωρίς ποτέ η γηγενής κοινωνία να χαθεί τελείως. Η κοινωνία της Τυνησίας κατάφερε να προσαρμοστεί. Η Τυνησία πέρασε την περίοδο της αποικιοκρατίας φτάνοντας στην ανεξαρτησία χωρίς αφόρητα τραυματικά σοκ για την κοινωνία. Σαν αποτέλεσμα, η ανεξάρτητη Τυνησία μπόρεσε να ξεκινήσει ένα φιλόδοξο και γενικά αποτελεσματικό πρόγραμμα κοινωνικών και οικονομικών μεταρρυθμίσεων, αποφεύγοντας την πολιτική κατάρρευση.

Η Τυνησία έχει μικρότερη στρατηγική αξία από οικονομική και εμπορική άποψη από το Μαρόκο και την Αλγερία. Οι φυσικοί πόροι της είναι λιγότερο σημαντικοί από εκείνους των γειτόνων της. Το μέγεθος και τα δημογραφικά της στοιχεία επομένως δεν την καθιστούν κύριο στόχο οικονομικής εκμετάλλευσης.

Μετά την ανεξαρτησία, τα πολιτικά καθεστώτα διαφοροποιήθηκαν από χώρα σε χώρα, με αποτέλεσμα να έχουμε στην Αλγερία ένα ιδιόμορφο σοσιαλιστικό καθεστώς, στην Τυνησία προεδρική δημοκρατία, στο Μαρόκο βασιλεία και στη Λιβύη να εφαρμόζεται ένα μίγμα αραβικού σοσιαλισμού με ισλαμικά στοιχεία. Η Αλγερία, ήταν η ενσάρκωση της αδέσμευτης χώρας (στο τέλος της δεκαετίας του 1970, άλλωστε, η Αλγερία ήταν ακόμα ηγέτης του Κινήματος των Αδέσμευτων, δίπλα στην Αίγυπτο και τη Γιουγκοσλαβία, και το πρότυπο της επιτυχημένης εθνικής απελευθέρωσης από την αποικιακή κυριαρχία), η Τυνησία ήταν η υπέρ-δυτική εναλλακτική και η μοναρχία του Μαρόκου συμβόλιζε τους δεσμούς με ένα προαποικιακό παρελθόν. Η Λιβύη ως ενσάρκωση του ιδιότυπου αραβικού εθνικιστικού οράματος του συνταγματάρχη Καντάφι κέρδιζε τη φήμη του παγκόσμιου ριζοσπάστη. Εδώ θα πρέπει να αναφερθεί η ίδρυση στις 17 Φεβρουαρίου του 1989 της Ένωσης του Αραβικού Μαγκρέμπ από το Μαρόκο, την Αλγερία, την Τυνησία, τη Λιβύη και τη Μαυριτανία με στόχο την ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων, αγαθών και υπηρεσιών ανάμεσα στα κράτη-μέλη. Η κίνηση αυτή δεν έφερε πιο κοντά τα κράτη καθώς το ζήτημα της Δυτικής Σαχάρας αποτελεί σημείο αντιπαράθεσης μεταξύ του Μαρόκου και της Αλγερίας που υποστηρίζει την ανεξαρτητοποίηση της Δυτικής Σαχάρας αλλά και ο καθορισμός θαλασσίων ζωνών μεταξύ Τυνησίας και Λιβύης δημιουργεί μεταξύ τους προστριβές. Η δυσκολία της προσέγγισης των κρατών παρά την κοινή αραβική τους καταγωγή και τα πολιτισμικά και θρησκευτικά στοιχεία που τα ενώνουν έγκειται στο ζήτημα των συνόρων καθώς οι αποικιακές δυνάμεις είχαν καθορίσει τα σύνορα των κρατών με μόνο κριτήριο τον ευκολότερο έλεγχο τους. Μετά την αποαποικιοποίηση των χωρών ήταν φυσικό η χάραξη των συνόρων να αποτελεί σημείο τριβής μεταξύ τους.

Το Μαρόκο, θεωρήθηκε ως ο εταίρος της Δύσης στον Ψυχρό Πόλεμο και η ενσάρκωση της μακροζωίας και της βιωσιμότητας των παραδοσιακών θεσμών, ενώ η Τυνησία είχε επίσης σχεδιάσει ένα ρεαλιστικό, φιλοδυτικό μονοπάτι. Μετά το 2002, την κήρυξη από τις ΗΠΑ του πολέμου κατά της τρομοκρατίας και σε συνδυασμό με την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης που είχε πραγματοποιηθεί την προηγούμενη

δεκαετία, τα τέσσερα κράτη στράφηκαν προς τις ΗΠΑ με σκοπό να συνάψουν στενότερες σχέσεις.

Επιπλέον, εκτός από τις πολιτικές και διπλωματικές σχέσεις, και τα τέσσερα κράτη είχαν εξαρτηθεί όλο και περισσότερο από την ευρωπαϊκή σύνδεση όσον αφορά τις οικονομικές σχέσεις. Η Αλγερία και η Λιβύη, και σε μικρότερο βαθμό η Τυνησία, παρείχαν ενέργεια στην Ευρώπη με τη μορφή πετρελαίου και φυσικού αερίου, ενώ το Μαρόκο προμήθευε φωσφορικά άλατα και γεωργικά προϊόντα. Η Τυνησία και το Μαρόκο είχαν γίνει οι προορισμοί και για την ευρωπαϊκή τουριστική βιομηχανία. Και τα τέσσερα κράτη, εμπλέκονται σε πολύπλοκους και κυρίαρχους οικονομικούς δεσμούς με την Ευρώπη, καθώς αγωνίζονται με την ανεργία και την οικονομική ανάπτυξη, ενώ προσπαθούν να συμβιβαστούν με την παγκοσμιοποίηση και τον εκσυγχρονισμό. Ούτε μπορούν να αγνοήσουν την ενδοχώρα τους στη Σαχάρα, καθώς, στον απόηχο της Αραβικής Άνοιξης και της κατάρρευσης της Λιβύης, ο εξτρεμισμός ανθίζει στο Σαχέλ και απειλεί να εισχωρήσει ξανά στην ίδια τη Βόρεια Αφρική.

Όλα τα κράτη εκτός από τη Λιβύη ήταν επίσης εξαγωγείς εργασίας, και οι βορειοαφρικανοί μετανάστες δραστηριοποιούνταν σε όλη τη Δυτική Ευρώπη και ιδιαίτερα στη Γαλλία. Και η Ευρώπη φιλοξενούσε επίσης αντιφρονούντες των καθεστώτων, συχνά προς εκνευρισμό των κυβερνήσεων της χώρας τους. Από την άλλη πλευρά, και τα τέσσερα κράτη ήταν ολοένα και πιο αυξανόμενοι εισαγωγείς από την Ευρώπη καταναλωτικών αγαθών κάθε είδους, ιδιαίτερα τροφίμων στην περίπτωση της Αλγερίας και της Λιβύης. Με άλλα λόγια, η μεταπολίτευση της Ευρώπης, ανέπτυξε ιδιαίτερους εμπορικούς και οικονομικούς δεσμούς με τις τέσσερις χώρες.

Στην οικονομία, μετά από την επίτευξη της ανεξαρτησίας τους τα νέα κράτη θα έπρεπε να προσαρμόσουν τις οικονομίες τους στις επιταγές του διεθνούς συστήματος, το οποίο ήταν δύσκολο να πετύχουν λόγω έλλειψης οργανωτικών δομών αλλά και υποδομών. Κρίσιμο στοιχείο αποτελεί η επισιτιστική επάρκεια καθώς τα τρόφιμα προέρχονται από εισαγωγές. Η ανάπτυξη στο Μαρόκο παραμένει μία από τις πιο σταθερές στην περιοχή (σχεδόν 3% σε ετήσια βάση τα τελευταία 20 χρόνια), με σημαντική εποχικότητα που σχετίζεται με το μερίδιο της γεωργίας και του τουρισμού στο ΑΕΠ. Ωστόσο, ο ρυθμός της κατά κεφαλήν ανάπτυξης επιβραδύνθηκε κατά τη δεκαετία του 2010, με ετήσιο ρυθμό λίγο πάνω από 2%, σε σύγκριση με σχεδόν 3,5% τη δεκαετία του 2000. Αυτή η επιβράδυνση είναι σημαντικά μικρότερη από αυτή που γνώρισε η Αλγερία (περίπου 0,5% σε σύγκριση με 2%) και η Τυνησία (0,5% έναντι

σχεδόν 3%). Ακόμα κι έτσι, το κατά κεφαλήν εισόδημα παραμένει σημαντικά χαμηλότερο από ό,τι στην Τυνησία και την Αλγερία. Η πολιτική αστάθεια αποτρέπει τις επενδύσεις, γεγονός που αυξάνει την ανεργία η οποία αυξάνεται και λόγω της αυξητικής δημογραφικά τάσης των κρατών. Η αύξηση της ανεργίας μειώνει το κατά κεφαλήν εισόδημα, με αποτέλεσμα την αναζωπύρωση ταραχών. Η αύξηση της ανεργίας οδηγεί και στην μετακίνηση του πληθυσμού από τις αγροτικές περιοχές στις πόλεις για εύρεση εργασίας.

Στον τομέα της παιδείας, στην Τυνησία, η πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση έχει διευρυνθεί χωρίς καμία πραγματική στρατηγική και χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι ανάγκες της αγοράς εργασίας. Στο Μαρόκο, το πρόβλημα ξεκινά με την πρόσβαση στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση που δεν είναι καθολική (σε αντίθεση με την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, η οποία τώρα πλησιάζει το 100%). Σύμφωνα με στοιχεία του 2020 των κοινωνικών δεικτών του Μαρόκου από το HCP, σχεδόν το 41% του πληθυσμού ηλικίας 25 ετών και άνω δεν είχε σχολείο το 2019. Σύμφωνα με την απογραφή του 2014, το ποσοστό αναλφαβητισμού για τα άτομα ηλικίας 10 ετών και άνω είναι 32,2%.

Και στα τέσσερα κράτη αναπτύσσεται ο ισλαμικός εξτρεμισμός λόγω της μορφολογίας του εδάφους τους, της αραιής κατοίκησης τους, της διάχυσης στην περιοχή των αλγερινών ισλαμιστών μαχητών, της καθεστωτικού τύπου διακυβέρνησης, της διαφθοράς των αξιωματούχων και του χαμηλού βιοτικού επιπέδου των κατοίκων. Αυτό επιτρέπει στις κυβερνήσεις να ασκούν μεγαλύτερο εσωτερικό έλεγχο λειτουργώντας περισσότερο κατασταλτικά.

Από τα ανωτέρω, γίνεται εμφανής οι κοινοί και οι διαφορετικοί παράγοντες και μεταβλητές που επέδρασαν, στις χώρες της Βόρειας Αφρικής που εξετάστηκαν και οδήγησαν σε διάφορα αποτελέσματα με ιδιαίτερης σημασίας αυτό της προσπάθειας εδραίωσης ενός δημοκρατικού πολιτεύματος στην Τυνησία το οποίο σε κάθε περίπτωση έρχεται σε αντίθεση με τις προβλέψεις πολλών μελετητών που υποστηρίζουν ότι η εδραίωση της δημοκρατίας σε αραβικές χώρες αποτελεί κάτι πολύ δύσκολο να συμβεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

Επίλογος

5.1 Συμπεράσματα. Η αποικιοκρατία είχε γενικά οικονομικά, ηθικά, ιδεολογικά και γεωπολιτικά κίνητρα που οδήγησαν στον αυθαίρετο διαχωρισμό κρατών και τη δημιουργία κοινωνιών στην Αφρική⁶⁹. Ο πολιτικός ρεαλισμός⁷⁰ οδήγησε την Ιταλία και την Γαλλία σε προσπάθεια ενδυνάμωσης τους, προκειμένου να ανταγωνιστούν τις λοιπές ευρωπαϊκές δυνάμεις και την νέα αναδυόμενη δύναμη στην άλλη πλευρά του ατλαντικού. Η φιλελεύθερη οικονομία μέσω της ανάδειξης νέων αγορών και της μαζικής παραγωγής προσπάθησε να μεγιστοποιήσει τα οφέλη των νέων εδαφών.

Οι αποαποικιοποιήσεις-ανεξαρτησία των χωρών του Μαγκρέμπ, ακολούθησαν στο γενικό πνεύμα που επικράτησε μετά την λήξη του Β΄Π.Π για την ελευθερία των εθνών. Οι χώρες μετά την ανεξαρτησία τους ακολούθησαν διαφορετικούς δρόμους ανάλογα με την ιστορική και κοινωνική τους εξέλιξη και η σημερινή τους κατάσταση έχει τις ρίζες της στην περίοδο που εξετάστηκε. Η ειρηνική πορεία προς την ανεξαρτησία ή ο ένοπλος αγώνας για την κατάκτηση της προσδιόρισε τον χαρακτήρα του κάθε κράτους μετά την ανεξαρτησία του, το πολίτευμα του, τις σχέσεις με τις γειτονικές χώρες αλλά και τη στάση του στο διεθνές σύστημα.

Από τη δεκαετία του 1980 τα κράτη της Βόρειας Αφρικής γνώρισαν ριζικές αλλαγές, που φαίνεται να είναι ο προάγγελος ενός διαφορούμενου και αβέβαιου μέλλοντος, τόσο στο εσωτερικό όσο και ως προς τις σχέσεις τους με τον ευρύτερο κόσμο. Οι ηγεσίες οι οποίες αποτελούνταν από τα καθεστώτα μετά την ανεξαρτησία εκφυλίστηκαν και τα αιτήματα για μεταρρυθμίσεις άρχισαν να γίνονται επιτακτικά. Η αραβική άνοιξη δεν έδωσε λύση στις κοινωνίες των αραβικών κρατών αλλά απλώς μετέθεσε την επίλυση των προβλημάτων για το μέλλον δίνοντας προσωρινές συμβιβαστικές λύσεις. Η συνεχιζόμενη αυταρχική αναβάθμιση στο εσωτερικό τους, υποδηλώνει ότι οι αποτυχίες του εκδημοκρατισμού δεν είναι προϊόν της αραβικής αντίστασης στην αλλαγή αλλά μάλλον της αποτελεσματικότητας των καθεστώτων στην προσαρμογή και τη διαχείριση των πιέσεων που δημιουργούνται για αλλαγή από

---

⁶⁹ Η ιστορία έχει δείξει ότι η αποικιοκρατία είναι ουσιαστικά η σχέση κυρίαρχου και καταπιεσμένου και δεν είναι οριστική εκτός κι αν η κυρίαρχη δύναμη είναι αμείλικτη και απολύτως δεσμευμένη στη διατήρηση υπεροχής όπως σε διάφορες ιστορικές περιπτώσεις που αφορούν την καταστροφή ή τον εκτοπισμό λαών.

⁷⁰ Αναφέρεται μερικές φορές ως real politik ή power politics.

τις προσπάθειες προώθησης της δημοκρατίας. Η αυταρχική αναβάθμιση ως έργο εξαρτάται από την ικανότητα των αραβικών καθεστώτων να οικοδομήσουν και να διατηρήσουν νέους αυταρχικούς συνασπισμούς ευρείας βάσης, που συνδέουν τα συμφέροντα ευρέως διαφορετικών κοινωνικών ομάδων με την επιβίωση του καθεστώτος. Η προσαρμογή της δυτικού τύπου δημοκρατίας στο πλαίσιο των χωρών της Βόρειας Αφρικής οδήγησε στην αδιαφάνεια και την διαφθορά με την εκμετάλλευση του μεγάλου μέρους του πληθυσμού για τον πλουτισμό μικρών κοινωνικών ομάδων. Επιπλέον οι χώρες του Μαγκρέμπ θα συναντήσουν πλέον την ανάδυση του ριζοσπαστικού Ισλάμ το οποίο μέσω της Αλγερίας θα διαχυθεί σε όλες τις χώρες με την ίδρυση της λεγόμενης Αλ Κάιντα του Μάγκρεμπ.

Σήμερα, στην Τυνησία φαίνεται ότι θα αναπτυχθεί μια δημοκρατική εναλλακτική λύση στην αυταρχική και διεφθαρμένη κυβέρνηση. Η δημοκρατία στην Τυνησία, αποτελεί ένα στοίχημα ως προς την πορεία της μέχρι την ανάπτυξη της δυνατότητα να εδραιωθεί ως πολίτευμα στη χώρα. Κάποιοι υποστηρίζουν ότι για να επικρατήσει μια δημοκρατία θα πρέπει να περάσει στην εξέλιξη της όλες τις «παιδικές ασθένειες». Ίσως αυτό συμβαίνει τώρα στην Τυνησία. Πίνακες με την εξέλιξη της δημοκρατίας στα κράτη παρουσιάζονται στο Παράρτημα «B».

Η Ιταλία και η Γαλλία παρά την ανεξαρτητοποίηση των χωρών δεν σταμάτησαν να εμπλέκονται σε αυτές μέσω των υδρογονανθράκων, του τουρισμού, της εκπαίδευσης, της γλώσσας και του εμπορίου. Ο βασικός τους σκοπός δεν έπαψε να είναι η επιρροή τους στις χώρες αυτές και η μεγαλύτερη δυνατή πρόσβαση στις κυβερνήσεις τους. Οι σχέσεις τους είναι συνυφασμένες με την σχέση ενός καταπιεσμένου λαού με τον δυνάστη του. Όσο πιο ήπιες ήταν αυτές οι σχέσεις όπως στο Μαρόκο και την Τυνησία τόσο πιο φιλικές μπορεί να είναι διαχρονικά. Στην Λιβύη και την Αλγερία ή κάθε παρέμβαση πρέπει να είναι προσεκτική γιατί σε άλλη περίπτωση οι «μνήμες» θα προκαλέσουν αντιδράσεις. Ο ανταγωνισμός της Ιταλίας και της Γαλλίας για την επιρροή στη Βόρεια Αφρική σε ορισμένες περιπτώσεις κινδυνεύει να επηρεάσει και να υποβαθμίσει την εικόνα και τη συνοχή της ΕΕ στο σύνολό της, την ενότητά της και τη διεθνή της θέση. Επιπλέον ο ανταγωνισμός των δύο χωρών για την επιρροή τους στη Λιβύη θα αποφέρει τη συνέχιση της αστάθειας στη χώρα, την κυριαρχία των Ισλαμικών οργανώσεων και γενικά την αύξηση της ασύμμετρης απειλής στην ευρύτερη περιοχή. Η Ευρώπη δεν μπορεί να επιτρέψει την εξάπλωση του Ισλαμικού εξτρεμισμού γιατί κινδυνεύει άμεσα και η ίδια είτε μέσω της αύξησης των

παράνομων μεταναστών είτε με την ενεργοποίηση τρομοκρατικών θυλάκων στο εσωτερικό της.

Η Ευρώπη και η Αμερική δεν μπορούν να αγνοήσουν το Μαγκρέμπ, δεδομένης της εγγύτητάς του σε κρίσιμες εμπορικές οδούς μέσω της Μεσογείου, της θέσης του σε οδούς μεταφοράς στην Ευρώπη και του πετρελαίου και φυσικού αερίου που προμηθεύει τα ευρωπαϊκά κράτη. Το Μαγκρέμπ παραμένει, εν ολίγοις, μια περιοχή έντονης ανησυχίας για τον ευρύτερο κόσμο και η σημασία του στο μέλλον φαίνεται βέβαιο ότι θα αυξηθεί.

5.2 Προτάσεις.

Οι Ευρωπαίοι δεν έδωσαν ποτέ την εντύπωση ότι σκοπεύουν να ενσωματώσουν το Μαγκρέμπ στη συνολική στρατηγική τους σκέψη. Ίσως θα έπρεπε να αναλογιστούν το ρωσικό παράδειγμα όπου μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, ως αντίβαρο δημιούργησαν την έννοια του «εγγύς εξωτερικού», συμπεριλαμβανομένων όλων των χωρών που απέκτησαν ανεξαρτησία μετά το 1991. Στη ρωσική σκέψη, αυτή η έννοια έχει διπλή σημασία: νοσταλγία για μια δύναμη που δεν υπάρχει πια, αλλά θα μπορούσε να ανακτηθεί, και μια πεποίθηση που βλέπει αυτά τα έθνη ως προστατευτικά εμπόδια που προστατεύουν τη Ρωσία από εξωτερικές απειλές. Η εποχή που το Μαγκρέμπ ήταν μία γαλλικής – πιθανώς ιταλικής ή ακόμα και ισπανικής αποκλειστικά επιρροής περιοχή έχει παρέλθει. Άλλες δυνάμεις όπως η Τουρκία αλλά και η Κίνα είναι ολοένα και περισσότερο παρούσες στην περιοχή. Αλλά το πιο σημαντικό, οι νέες δυνάμεις δείχνουν ενδιαφέρον για αυτή την περιοχή γεμάτη συγκριτικά πλεονεκτήματα: την εγγύτητα της με την πλούσια Ευρώπη, το φθινό καλά εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό της και την ικανότητά της να αποτελεί σημείο πρόσβασης προς το νότο. Είναι σημαντικό θέμα οι φυσικοί πόροι του συνόλου της αφρικανικής ηπείρου, ιδιαίτερα σήμερα όπου η ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης δεν θεωρείται δεδομένη. Η Κίνα άρχισε να εισχωρεί στην Αφρική κατά τις αρχές του 21^{ου} αιώνα και εξαπλώνεται όλο και πιο πολύ με αρχικό ενδιαφέρον για την κεντρική Αφρική και τα κοιτάσματα της. Επιπλέον οι αναταραχές και οι κάθε είδους αναταράξεις στην περιοχή αυτή αλληλοεπιδρούν στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Τα δύο αυτά υποσυστήματα θα πρέπει να θεωρούνται ότι επικοινωνούν, αλληλοεπηρεάζονται και τροφοδοτούν ένα άλλο υποσύστημα, αυτό της υποσαχάριας Αφρικής. Οι ίδιες οι χώρες του Μαγκρέμπ θα πρέπει να ξεπεράσουν τα εσωτερικά τους προβλήματα και να συμφωνήσουν σε μία πιο ουσιαστική ένωση μεταξύ τους με την

αξιοποίηση της ανενεργής μέχρι στιγμής οικονομικής ένωσης των χωρών του Μαγκρέμπ που θα προκαλέσει την οικονομική τους ισχυροποίηση και την δημιουργία προϋποθέσεων ανάπτυξης κλίματος ασφάλειας και συνεργασίας που είναι σημαντικά για την προσέλκυση επενδύσεων και συγκράτηση της ανεργίας.

Στο ζήτημα των αντιδράσεων της κοινωνίας των πολιτών στις εξελίξεις, αυτή διαδραματίζει ολοένα και πιο σημαντικό ρόλο, όπως φαίνεται στην επανάσταση του 2011 στην Τυνησία και στο κίνημα Hirak στην Αλγερία. Επομένως, η Ευρώπη θα πρέπει να προσπαθήσει να ενδυναμώσει τους δεσμούς της με την περιοχή και να προωθήσει ευνοϊκές οικονομικές πολιτικές σε αυτήν, κάτι που θα επιφέρει την κοινωνική και συνεπώς πολιτική σταθερότητα, την ανάπτυξη, την άνοδο του βιοτικού επιπέδου με σεβασμό παράλληλα στην εθνική τους κυριαρχία.

Σε ότι αφορά τέλος το πολίτευμα, η ιστορία μιας χώρας, ο πολιτισμός της, η εκπαίδευση των πολιτών της, η ισόρροπη ανάπτυξη της, η συμμετοχή στην οικονομική ζωή του συνόλου και η προάσπιση των ατομικών και συλλογικών ελευθεριών είναι σημαντικά για την εδραίωση της δημοκρατίας. Η ενίσχυση των ελευθεριών συμπεριλαμβανομένης της ενίσχυσης των οργάνωσης της κοινωνίας των πολιτών, της προώθησης της εκλογικής μεταρρύθμισης, της βελτίωσης της πολιτικής συμμετοχής, της οικοδόμησης ικανοτήτων στα νομοθετικά σώματα και άλλους θεσμούς διακυβέρνησης. μέτρα οικονομικής απελευθέρωσης με στόχο την αύξηση της διαφάνειας, την ανάπτυξη των πολιτικών κομμάτων και το άνοιγμα της περιοχής σε νέες ροές πληροφοριών είναι θεμελιώδη στοιχεία στο δρόμο για τη δημοκρατία. Η εύρεση της χρυσής τομής ανάμεσα στον καθεστωτισμό των ελίτ, τις δυνάμεις εκσυγχρονισμού, τις απαιτήσεις της κοινωνίας και το θρησκευτικό στοιχείο είναι απαραίτητη για την πορεία προς αλλά και την διατήρηση της δημοκρατίας όχι μόνο στις χώρες της Βόρειας Αφρικής αλλά και σε όλο τον πλανήτη. Επομένως η κάθε εξωτερική παρέμβαση που γίνεται σε κάθε χώρα θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις τις λεπτές ισορροπίες που διαμορφώνονται στο εσωτερικό της.

WORK SUMMARY

The purpose of this paper is to investigate the colonial and post-colonial involvement of France and Italy in North Africa, the special case of Tunisia, the results of this involvement of the two European powers and the conclusions drawn from the historical path of the countries Maghreb and reaching modern developments. The introduction includes the method of working in the thesis by dividing it into five chapters and its purpose. In the first chapter there is an introduction to the countries of North Africa, the determination of the countries that will concern us, their geostrategic importance and their main characteristics are determined. Finally, colonialism is approached and key concepts mentioned in the thesis are analyzed. In the second chapter, there is a historical review of the creation of the colonies by the colonial powers, the motivations of the colonial powers, the way of dividing Africa and their geopolitical "games". Analyzes the foreign policy of Italy and France during the 19th and early 20th centuries, the colonies they established as well as the events leading to decolonization. The third chapter presents the causes of decolonization, the course followed by Libya, Algeria and Morocco from their independence until today and the attitude followed by Italy and France towards them. The fourth chapter analyzes the case of Tunisia, the events that followed its independence and the factors that contributed to the manifestation of the Arab Spring phenomenon. The last chapter presents the conclusions of the present thesis as well as the proposals.

ABSTRACT-KEY WORDS

Geostrategic importance, colonialism, foreign policy, decolonization

ΠΗΓΕΣ

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

<https://www.worldatlas.com/articles/countries-of-north-africa.html>
<https://www.britannica.com/place/North-Africa>
<https://worldpopulationreview.com/country-rankings/north-african-countries>.
<https://www.britannica.com/place/Morocco/Economy#ref46577>
<https://www.britannica.com/place/Algeria/Economy#ref46516>
<https://www.everyculture.com/Ja-Ma/Libya.html>
<https://tunes.embaixadaportugal.mne.gov.pt/en/about-tunisia/general-information>
<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/colonialism>
<https://plato.stanford.edu/entries/colonialism/#Def>
<https://www.encyclopedia.com/philosophy-and-religion/philosophy/philosophy-terms-and-concepts/postcolonialism>.
<https://www.history.com/topics/industrial-revolution/industrial-revolution>.
http://pluton22.blogspot.com/2015/10/blog-post_25.html
<https://www.tanea.gr/2014/03/04/world/i-libyi-apokatestise-ton-basilia-intris-kai-epistrefei-tin-perioysia-stoys-klironomoys-toy/>
https://www.orthodoxoiorizontes.gr/Eguklopaideia/Xwres_kai_laoi/Aithiopia.htm.
<https://www.kathimerini.gr/world/426569/i-anodos-i-ptosi-kai-to-frikto-telos-toy-doloplokoy-diktatora/>
<https://goaravetisyan.ru/el/russko-krymskaya-voina-1853-1856-prichiny-krymskaya-voina-pushechnyi-lineinyi>.
<https://www.timesnews.gr/%CE%BC%CE%AC%CF%87%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85>
<https://www.offlinepost.gr/2021/06/28/galloprosikos-polemos-1870-1871-i-oloklirosi-tis-germanikis-enopoiisis/>.
<https://uca.edu/politicalscience/dadm-project/middle-eastnorth-africapersian-gulf-region/francemorocco-1930-1956>.
<https://uca.edu/politicalscience/dadm-project/middle-eastnorth-africapersian-gulf-region/algeria-1962-present/>.
<https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/algeria/>
<https://www.bti-project.org>.
<https://www.diplomatie.gouv.fr/>
<https://thearabweekly.com/frances-presidency-eu-council-likely-serve-ties-morocco>

<https://revdem.ceu.edu/2021/10/02/is-democracy-in-tunisia>

<https://revdem.ceu.edu/2021/10/02/is-democracy-in-tunisia-threatened-or-is-it-on-the-way-to-consolidation>

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

Κεφαλά Β. (2015), «*Βόρεια Αφρική-Εσωτερική πολιτική, περιφερειακές και διεθνείς σχέσεις*» εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Κουσκουβέλης Η. (2012), «*Η Αραβική Άνοιξη*», Εκδόσεις ΠΑΜΑΚ, Θεσσαλονίκη.

Magdoff Η (2008), *Αποικιοκρατία-Η Ευρωπαϊκή επέκταση μετά το 1763*, εκδ. Μελάρι, Αθήνα.

Young J.CR (2001), *Μεταποικιακή Θεωρία, Μία Ιστορική Εισαγωγή*, Blackwell Publishing, Oxford.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Fanon F, *The wretched of the earth*, English translation by Richard Philcox.

Ανακτήθηκε από <https://grattoncourses.files.wordpress.com/2019/12/frantz-fanon-richard-philcox-jean-paul-sartre-homi-k.-bhabha-the-wretched-of-the-earth-grove-press-2011.pdf>

Halliday F,(2005), *The Middle East in International Relations*, Cambridge University Press. Ανακτήθηκε από <http://redouan.larhzal.com/wp-content/uploads/2015/05/the-middel-east.pdf>

Iliffe j (2007), *Africans The History of a continent*, Cambridge University press. Ανακτήθηκε από https://www.sahistory.org.za/sites/default/files/archive-files3/john_iliffe_africans_the_history_of_a_continentbookos.org_.pdf

Kenourie E. (1992), *Democracy and Arab Political Culture*, The Washington Institute for Near East Policy. Ανακτήθηκε από <https://www.washingtoninstitute.org/media/3645>

Mc Dougall J (2006), *History and the Culture of Nationalism in Algeria*, New York, Cambridge University Press.

Martin Evans M. and Phillips J (2007), *Algeria, Anger of the Dispossessed*, Yale University Press.

Mieke van der Linden (2016), *The Acquisition of Africa (1870-1914)*, Leiden, Boston. Ανακτήθηκε από https://library.oapen.org/bitstream/id/2a2088af-a643-4e16-890b-7034582680c2/external_content.pdf

Nasr A., Jamil M. (1990), *A history of the Maghrib in the Islamic period*, Cambridge U Press.

Omri M.S. (2005), *History, Literature, and Settler Colonialism in North Africa*, Oxford. Ανακτήθηκε από https://www.academia.edu/5200599/History_Literature_and_Settler_Colonialism_in_North_Africa

Osterhammel J (2014), *The Transformation of the World, A Global History of the Nineteenth Century*, Princeton University.

Said E. (1978), *Orientalism: Western Conceptions of the Orient*, Penguin, Harmondsworth. Ανακτήθηκε από https://www.eaford.org/site/assets/files/1631/said_edward1977_orientalism.pdf

Young G.M. (1936), *Victorian England*, Oxford University Press.

Ward P. J. and the Europe Committee (1934), *Relations Between France and Italy*, Catholic Association for International Peace, Washington. Ανακτήθηκε από https://repository.library.georgetown.edu/bitstream/handle/10822/1045162/CAIP_18.pdf?sequence=1&isAllowed=y

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ηρακλείδης Α. (2015), *Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική*, [Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα \(kallipos.gr\)](#)

ΑΡΘΡΑ

Amavilah, Voxi Heinrich (2011), *Romer's Charter Cities v. Colonization, Imperialism, and Colonialism: A General Characterization*. Ανακτήθηκε από https://mpra.ub.uni-muenchen.de/29974/1/MPRA_paper_29974.pdf

Andersen M (2020), *Race, Migration, and Fears of Communism in 1948*, , USA. Ανακτήθηκε από <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0022009418778769>

Carothers, T., 2002, 'The End of the Transition Paradigm', *Journal of Democracy*, vol. 13, no. 1. Ανακτήθηκε από <https://www.journalofdemocracy.org/articles/the-end-of-the-transition-paradigm/>

Hakim El Karoui (2021), *Σταθερότητα στο Μαγκρέμπ: επιτακτική ανάγκη για την Ευρώπη*, Institut Montaigne.

Ανακτήθηκε από το <https://www.institutmontaigne.org/en/experts/hakim-el-karoui>

Heydemann St (2007), *Ο αυταρχισμός στον Αραβικό κόσμο*, Saban Center of the Middle East Policy.

Huntington S. (1991), *The third Wave: Democratization in the late 20th Century*, Oklahoma Press.

Ανακτήθηκε από το <https://www.ned.org/docs/Samuel-P-Huntington-Democracy-Third-Wave.pdf>

Hussey A and Rose M. (2014), *Η Πρόκληση της Βόρειας Αφρικής*, Ινστιτούτο του Πανεπιστημίου του Λονδίνου στο Παρίσι.

Ανακτήθηκε από <https://research.sas.ac.uk/search/staff/815/professor-andrew-hussey-obe/>

Pardo M (2018), *The Rivalry between France and Italy over Libya and its Southwest Theatre*. Ανακτήθηκε από https://www.aies.at/download/2018/AIES-Fokus_2018-05.pdf

Joffe, E. G. H. (1985), *The Moroccan Nationalist Movement: Istiqlal, the Sultan and the Country*, *Journal of African History*. Ανακτήθηκε από <https://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-african-history/article/abs/moroccan-nationalist-movement-istiqlal-the-sultan-and-the-country/ACAE2B6ABE66BB59047FA72F59A0D94A>

Kant I, *Perpetual Peace: A Philosophical Sketch*, article. Ανακτήθηκε από http://fs2.american.edu/dfagel/www/Class%20Readings/Kant/Immanuel%20Kant,%20Perpetual%20Peace_.pdf

Recher E (2019), *Ιταλία και Γαλλία: Οι επιπτώσεις του ανταγωνισμού μεταξύ των συμμάχων στην περιφερειακή σταθερότητα στη Βόρεια Αφρική και στην Ευρωπαϊκή Ένωση (μια Ιταλική προοπτική)*, Ανακτήθηκε από την www.aies.at.

Ryan E (2012)., *Italy and the Sanusiyya: Negotiating Authority in Colonial Libya, 1911-1931*, Columbia University. Ανακτήθηκε από <https://academiccommons.columbia.edu/doi/10.7916/D8542VP1>

ΔΙΑΤΡΙΒΕΣ

Ikeda R (2006), *French Policy Towards Tunisia and Morocco: The International Dimensions of Decolonisation, 1950-1956*, London. Ανακτήθηκε από <http://etheses.lse.ac.uk/1897/1/U215138.pdf>

Pollicino R (2019), *Postcolonial Trauma in the Mediterranean: The Italian-Libyan Transnational Community*, The University of Western Ontario. Ανακτήθηκε από <https://ir.lib.uwo.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=8376&context=etd>

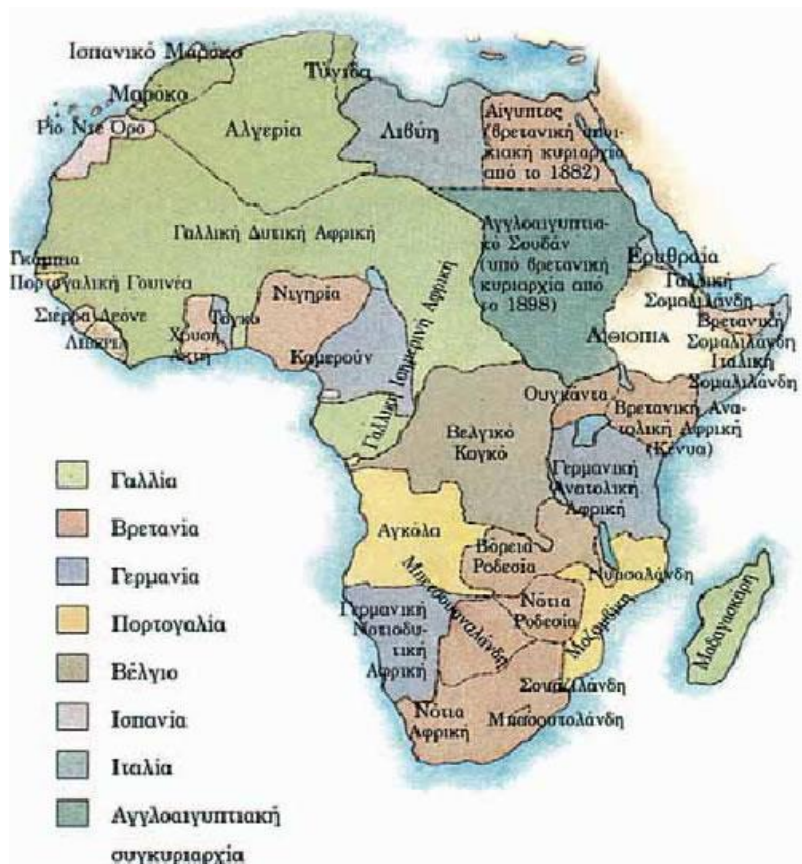
Walker T.J (2006), *The Maghreb, The French and imperial pretext*, Montana. Ανακτήθηκε από <https://scholarworks.montana.edu/xmlui/bitstream/handle/1/2490/WalkerT0506.pdf>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Α» ΣΤΗΝ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ

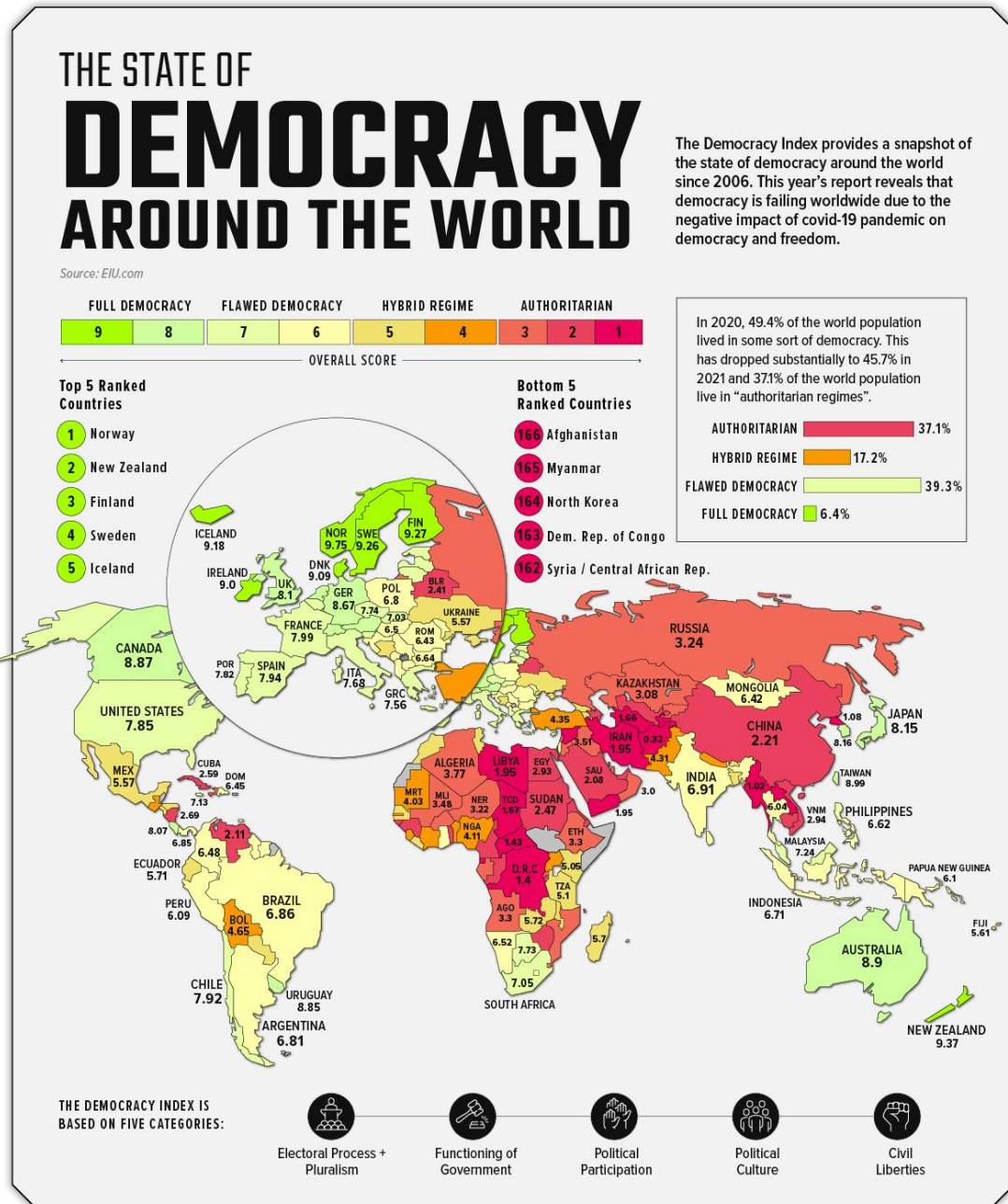
ΕΡΓΑΣΙΑ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΓΩΓΟΥΛΑ

ΟΙ ΑΠΟΙΚΙΕΣ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΑΦΡΙΚΗ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ

ΤΟΥ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΩΝ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

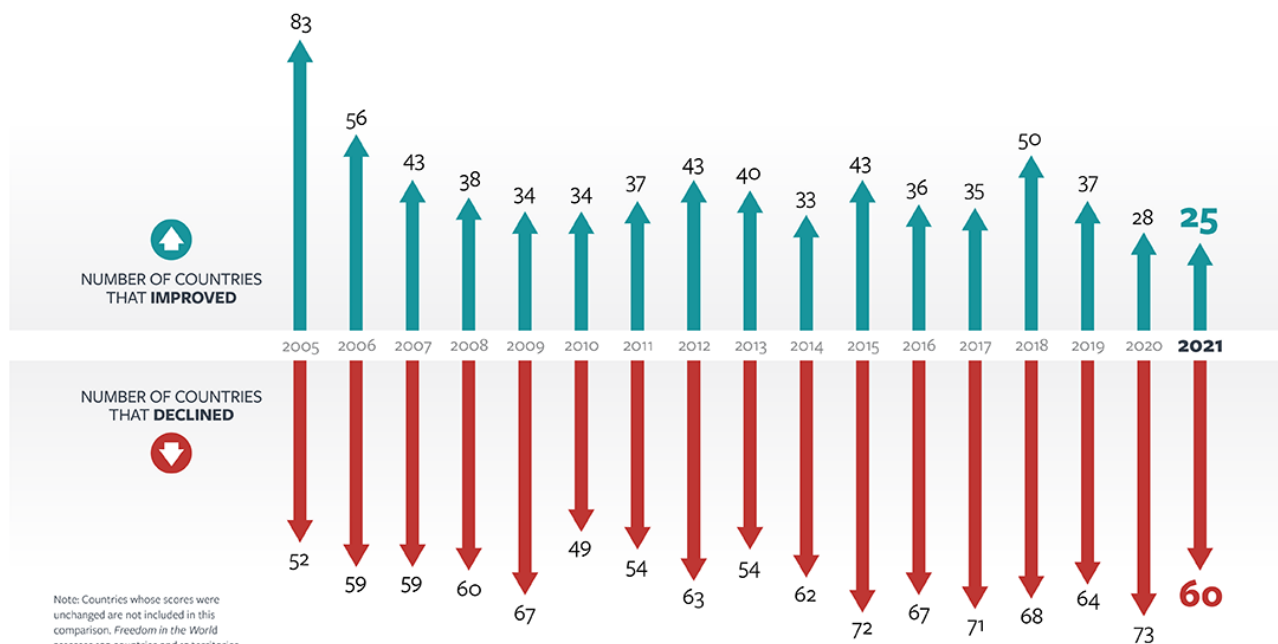

[/visualcapitalist](https://www.facebook.com/visualcapitalist)
[@visualcap](https://www.instagram.com/visualcap)
[visualcapitalist.com](https://www.visualcapitalist.com)

COLLABORATORS RESEARCH + WRITING Raul Amoros | ART DIRECTION + DESIGN Melissa Haavisto, Sabrina Fortin

16 Years of Democratic Decline

Countries with aggregate score declines in *Freedom in the World* have outnumbered those with gains every year for the past 16 years.

This infographic is from the *Freedom in the World* 2022 report by freedomhouse.org

Πηγή: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2022/global-expansion-authoritarian-rule>